بسم الله الرحمن الرحيم

مۇقەددىمە

ئەرەب تىلى گرامماتىكىسىدىكى ئامىللارنىڭ تۈزۈلۈش ئىسخېمىسى :

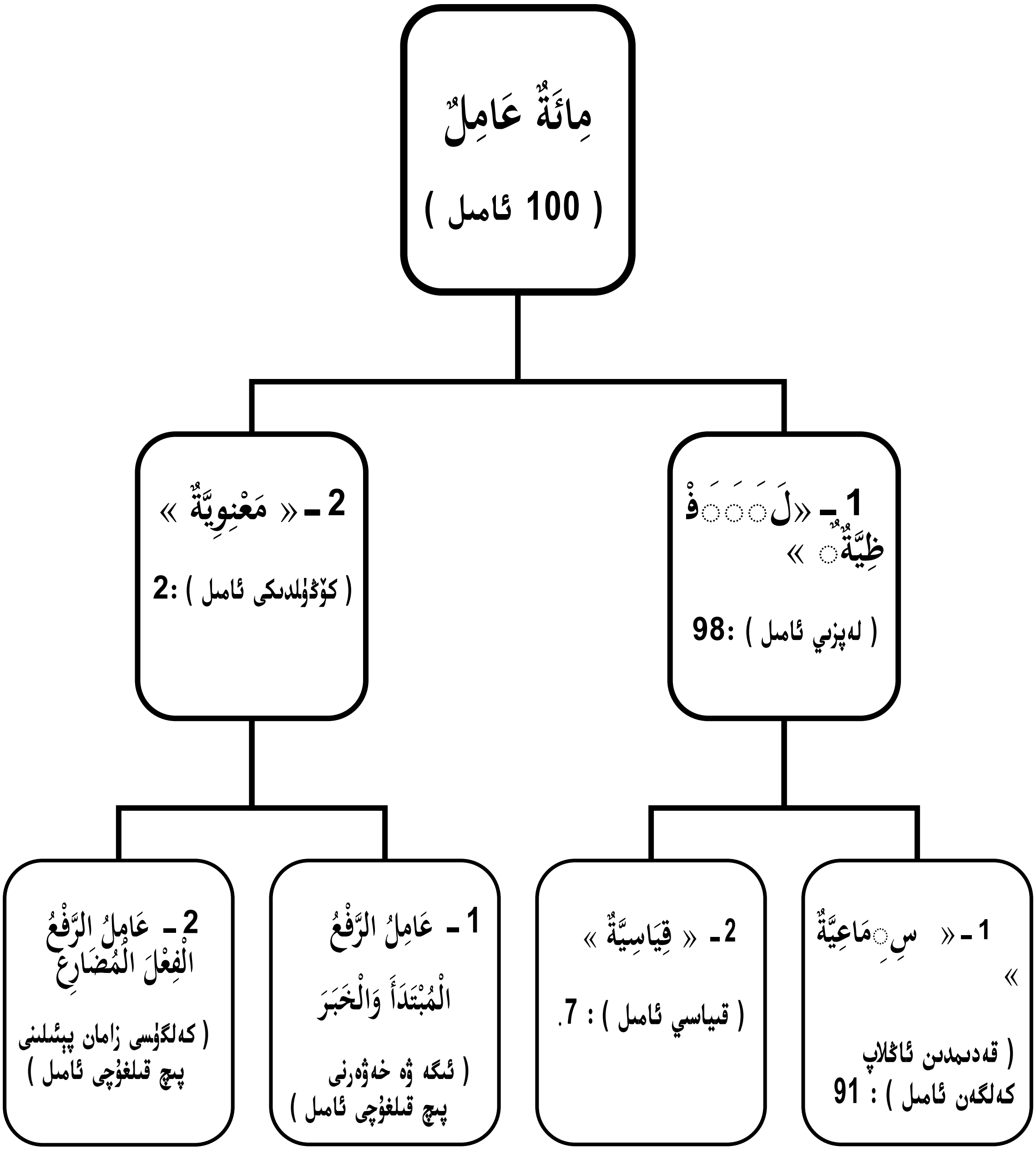

اَلسِّمَاعِيَّةُ ثَلَثَةُ عَشَرَ نوعًا (قەدىمدىن ئاڭلاپ كەلگەن 91 ئامىل 13 بۆلەك) :

نوع	اسم وزفة	عدد	حروف
1 ـ	حُرُوفُ تَجِرُّ الْاِسْمَ	17:	بَاءُ تَاءُ كَافُ لاَمُ وَاوُ مُنْذُ مُذْ خَلاَ رُبَّ حَشَا مِنْ عَدَا فِى عَنْ اِلَى حَتَّى عَلَى .
2 ـ	حُرُوْفُ الْمُشَبَّهَةُ بِالفِعْلِ (تَنْصِبُ الْاِسْمَ وَتَرْفَعُ الْخَبَرَ)	6 :	اِنَّ اَنَّ كَاَنَّ لَكِنَّ لَيْتَ لَعَلَّ
3 ـ	حَرْفَانِ مُشَبَّهَتَانِ بِلَيْسَ (تَرْفَعَانِ الْاِسْمَ وَتَنْصِبَانِ الْخَبَرَ)	2 :	ما لا
4 ـ	حُرُوْفُ تَنْصِبُ الْاِسْمَ	7 :	وَ اِلاَّ يَا هَيَا وَيَا اَيْ اَ(همزة)
5 ـ	حُرُوْفُ تَنْصِبُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ	4 :	اَنْ لَنْ كَيْ اِذَنْ
6 ـ	حُرُوْفُ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ	5 :	اِنْ لَمْ لَمَّا لاَمُ الْاَمْرِ لاَءُ النَّهِى
7 ـ	اَسْمَاءُ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ عَلَى مَعْنَى « اِنْ »	9 :	مَنْ مَتَى مَا حَيْثُمَا مَهْمَا اَيْنَمَا اَنَّى اَيُّ اِذْمَا
8 ـ	اَسْمَاءُ تَنْصِبُ الْاَسْمَاءَ النَّكِرَاتِ عَلَى التَّمِيزِ	4 :	عَشَرَ كَمْ كَاَيِّ كَذَا
9 ـ	اَسْمَاءَ الْاَفْعَالِ (بَعْضُهَا تَرْفَعُ وَبَعْضُهَا تَنْصِبُ)	9 :	هَيْهَاتَ سَرْحَانَ شَتَّانَ رُوَيْدَ بَلَهَ دُوْنَكَ عَلَيْكَ هَا حَيْهَلَ

10 ـ	اَفْعَالُ النَّاقِصَةُ (تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ)	13:	كَانَ صَارَ اَصْبَحَ اَضْحَى اَمْسَى ظَلَّ بَاتَ مَاذَالَ مَابَرِحَ مَافَتِئَ مَاانْفَكَّ مَادَامَ لَيْسَ
11 ـ	اَفْعَالُ الْمُقَارِبَةِ (تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ)	4 :	كَادَ كَرُبَ اَوْشَكَّ عَسَى
12 ـ	اَفْعَالُ الْمَدْحِ وَالذَّمِّ (تَرْفَعُ الْاِسْمَ)	4 :	نِعْمَ حَبَّذَا بِئْسَ سَاءَ
13 ـ	اَفْعَالُ الْقُلُوْبِ (تَنْصِبُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ)	6 :	ظَنَنْتُ حَسِبْتُ خِلْتُ عَلِمْتُ وَجَدْتُ رَأَيْتُ

****

دىققـــــــەت :

ئەستە ساقلاشتا ئاسان بولسۇن ئۈچۈن يوقۇرقى بۆلەكلەر ئىچىدىكى ئوخشاش ۋەزىپە ئۆتەيدىغانلىرىنى ئايرىپ چىقىپ، ئۇلارنى بىر ـ بىرىدىن ئېنىق پەرىقلەندۈرۈۋېلىشىمىز كېرەك . م :

4 ـ نوع : « حُرُوْفٌ تَنْصِبُ الْاِسْمَ » = 8 ـ نوع : « اَسْمَاءٌ تَنْصِبُ الْاَسْمَاءَ النَّكِرَاتِ »

6 ـ نوع :« حُرُوْفٌ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ » = 7 ـ نوع :« اَسْمَاءٌ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ »

10 ـ نوع : اَفْعَالُ النَّاقِصَةُ « تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ » =

11 ـ نوع : اَفْعَالُ الْمُقَارِبَةِ « تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ » ،

اَلْقِيَاسِيَّةُ سَبْعَةُ عَامِلاً (قياسدىكى 7 ئامىل)

أقسام	اسم	وزفة
1 ـ	اَلفِعْلُ : لاَزِمٌ (ئۆتۈمسىز) مُتَعَدٍّ (ئۆتۈملۈك)	لاَزِمٌ : ئۆزىگە ئىگە (فاعل) بولۇپ كەلگەن ئىسىمنى پېچ قىلىدۇ. م : شَرُفَ زَيْدٌ مُتَعَدٍّ : 1~3 گىچە تولدۇرغۇچى (مفعول) نى قوبۇل قىلىپ، ئۇنى زەۋەر قىلىدۇ. م : ضَرَبْتُ زَيْدًا. حَسِبْتُ زَيْدًا عَالِمًا. عَلِمْتُ عَمْرًا زَيْدًا فَاضِلاً .
2 ـ	اَلْمَصْدَرُ (ھەركەتنام)	مصدر : ئۆزىدىن پېئىل تۈرلىنىدىغان ئىسىم دۇر. ئۇ ئۆز پېئىلىنىڭ ئەمىلىنى قىلىدۇ. م : عَجِبْتُ مِنْ ضَرْبٍ زَيْدٌ عَمْرًا.
3 ـ	اِسْمُ الْفَاعِلِ (ھەركەت ئىگىسى)	فاعل : ھازىرقى ياكى كەلگۈسى زامان مەنىسىدە كېلىپ، « موصوف مبتدء ذى الحال استفهام » قاتارلىقلارغا يۆلىنىپ ئۆز پېئىلىنىڭ ئەمىلىنى قىلىدۇ. م: مَرَرْتُ بِرَجُلٍ كَرِيْمٍ . زَيْدٌ ضَارِبٌ . رَأَيْتُ زَيْدًا رَاكِبًا فَرَسَهُ . أَ قَائِمٌ اَخُوكَ ؟
4 ـ	اِسْمُ الْمَفْعُوْلِ (ھەركەت ئوبىكتى)	مفعول : ھەركەت قوبۇل قىلغۇچى ئىسىم بولۇپ، « فاعل » دەك ئەمەل قىلىدۇ. م: مَرَرْتُ بِرَجُلٍ مَضْرُوبٍ . زَيْدٌ مُكْرَمٌ . رَأَيْتُ زَيْدًا مَضْرُوبًا . اَ مَضْرُوبٌ هُوَ ؟
5 ـ	اَلصِّفَةُ الْمُشَبَّهَةُ (ئوخشاتما سۈپەت)	صفة مشبهة : « فاعل » غا ئوخشاش رول ئۆتەيدۇ. لېكىن، مورفولوگىيەلىك شەكلى ئوخشىمايدۇ ھەم ئۆتۈمسىز پېئىلغىلا خاس ئىسىمدۇر. م : زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهُهُ .
6 ـ	اَلْمُضَافُ (قوشۇلما ئىسىم)	مضاف: ھەر قانداق ئىسىمغا قوشۇلغان ئىسىم. 1 ـ سى 2 ـ سىنى زىر قىلىدۇ. 1 ـ سى قوشۇلغۇچى، 2 ـ سى قوشۇلغۇچىسى دېيىلىدۇ. بۇلارنىڭ بىرىكمىسى سۆز بىرىكمىسى دېيىلىدۇ. ئۇ « لام من فى » مەنىسىدە كېلىدۇ. م: غُلامُ زَيْدٍ. خَاتَمُ فِضَّةٍ. ضَرْبُ الْيَوْمِ.

7 ـ	اَلْاِسْمُ التَّامُّ (تولۇق ئىسىم)	اسم التام : بىرىكىپ كېلىشدىن بىهاجەت ئىسىمدۇر. ئۇ ئېنىقلىغۇچى (تميز) نى زەۋەر قىلىدۇ. م : عِنْدِى عِشْرُونَ دِرْهَمًا. اَحَدَ عَشَرَ رَجُلاً.

❀✿❀✿❀❀✿❀❀✿❀✿❀❀✿❀❀✿❀✿❀❀✿❀✿❀ ✿❀✿❀

❀✿❀✿❀❀✿❀❀✿❀✿❀❀✿❀❀✿❀✿❀❀✿❀✿❀ ✿❀✿❀

3 ـ قىسىم (1 ـ بۆلۈم) :

ئەرەب تىلى گرامماتىكىسىدىكى ئاساسى ئامىللار

اَلْعَوامِلُ فِى نَحْوِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

1 ـ س: ئامىل دېگەن نېمە؟ ئۇنى ئۆگىنىشنىڭ ئەھمىيتى نېمە ؟

مَا العَامِلُ ؟

ج : ئامىل ــ جۈملە ۋە سۆزلەرنىڭ بېشىدا ئاشكارە ياكى يوشۇرۇن كېلىپ، ئۇلارنىڭ تاۋۇش ـ بەلگىسى ھەم مەنىسىگە تەسىر كۆرسىتىدىغان سۆزلەردۇر.

م : بِعَالِمٍ (ئالىم بىلەن){ ئامىلى ئاشكارە } عَالِمٌ (ئالىم) { ئامىلى يوشۇرۇن }

****

ئامىللارنى ئۆگىنىشنىڭ ئەھمىيتى شۇكى، ئەرەبچە ھەركە ـ بەلگىسىز خەتلەرنى ئوقۇش ھەم توغرا مەنە ئېيتىش مەقسىدىگە يېتىش ئۈچۈندۇر.

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

2 ـ س: ئەرەب تىلى گرامماتىكىسىدىكى ئاساسى ئامىللار نەچچە؟

كَمْ عَامِلاً فِىنَحْوِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ ؟

ج : ئەرەب تىلى گىراماتىكىسىدىكى ئاساسى ئامىللار ــ 100 دۇر.

اَلْعَوامِلُ فِى نَحْوِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ — مِائَةٌ عَامِلٌ .

ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏

ـ س: يۈز ئامىل نەچچە قىسىمغا بۆلۈنىدۇ ؟ ئۇلار قايسى؟

كَمْ أَقْسَامُ مِائَةُ الْعَامِلُ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : يۈز ئامىل ئىككى قىسىمغا بۆلىنىدۇ : يَنْقَسِمُ مِائَةُ الْعَامِلُ قِسْمَيْنِ :

1 ـ « لَفْظِيَّةٌ » (لەپزىدە ئىشلىتىلىدىغان ئامىل) .

2 ـ « مَعْنِوِيَّةٌ » (كۆڭۈلدە ئىشلىتىلىدىغان ئامىل) .

ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏

ـ س: « لَفْظِيَّة »(لەپزىي ئامىل) دېگەن نېمە؟ ئۇ نەچچە ئامىل؟

مَا اللَّفْظِيَّةُ ؟ وَكَمْ عَامِلاً هِيَ ؟

ج : « لفظية » ــ جۈملە ياكى سۆزلەرنىڭ بېشىدا ئاشكارە كېلىپ، ئۇلارنىڭ تاۋۇش ـ بەلگىسى ھەم مەنىسىگە تەسىر كۆرسىتىدىغان ئامىلدۇر.

م : فِبالْكِتَابِ (كىتابدا) كَمْ كِتَابًا؟ (قانچە كىتاب؟) كَانَ كِتَابٌ (كىتاب بار ئىدى)

****

ئۇ 98 ئامىل . هِيَ ثَامِنٌ وَّتِسْعُوْنَ عَامِلاً .

ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏ഇ൏

ـ س: « مَعْنِوِيَّة »(كۆڭۈلدىكى ئامىل) دېگەن نېمە؟ مَا الْمَعْنِوِيَّةُ ؟

ج : « معنوية » ــ جۈملە ياكى سۆزلەرنىڭ بېشىدا يوشۇرۇن كېلىپ، ئۇلارنى پەقەت باش كېلىش ھالىتىدە « پېچ » قىلغۇچى ئامىلدۇر.

م : الكِتَابُ جَدِيْدٌ (ھېلىقى كىتاب يېڭى) عَالِمٌ يَكْتُبُ (ئالىم يېزىۋاتىدۇ)

ـ س: « مَعْنوِيَّة » (كۆڭۈلدىكى ئامىل) نەچچە ئامىل ؟ ئۇلار قايسى؟

كَمْ عَامِلاً الْمَعْنوِيَّةُ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : كۆڭۈلدىكى ئامىل پەقەت ئىككى دانە : (اَلْمَعْنوِيَّةُ مِنْهَا عَدَدَانِ) :

1 ـ مۇبتەدا ۋە خەۋەرنى پېچ قىلغۇچى ئامىل (عَامِلُ الرَّفْعُ اَلْمُبْتَدَأ وَالْخَبَرَ).

2 ـ كەلگۈسى زامان پېئىلىنى پېچ قىلغۇچى ئامىل (عَامِلُ الرَّفْعُ اَلْفِعْلَ الْمُضَارِعَ).

ـ س: « لَفْظِيَّة » (لەپزىي ئامىل) نەچچە قىسىمغا بۆلۈنىدۇ ؟ ئۇلار قايسى؟

كَمْ أَقْسَامُ اللَّفْظِيَّةُ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : « لَفْظِيَّة » (لەپزىي ئامىل) ئىككى قىسىمغا بۆلىنىدۇ :

(يَنْقَسِمُ اللَّفْظِيَّةُ قِسْمَيْنِ) :

1 ـ « سِمَاعِيَّةٌ » (قەدىمدىن ئاڭلاپ ئۆزلەشتۈرلگەن ئامىل).

2 ـ « قِيَاسِيَّةٌ » (قىياسقا ئاساسەن ئۆزلەشتۈرلگەن ئامىل).

5 ـ س: « سِمَاعِيَّة » (قەدىمدىن ئاڭلاپ كەلگەن ئامىل) نەچچە ؟ ئۇلار نەچچە بۆلەك ؟ قايسىلار ؟

كَمْ عَامِلاً السَّمَاعِيَّةُ ؟ وَكَمْ نَوْعًا؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : « سِمَاعِيَّة » (قەدىمدىن ئاڭلاپ كەلگەن ئامىل) 91.

(اَلسِّمَاعِيَّةُ أَحَدٌ وَّتِسْعُوْنَ عَامِلاً).

****

« سماعية » 13 بۆلەك : (اَلسِّمَاعِيَّةُ ثَلَثَةُ عَشَرَ نَوعًا) :

1 ـ ئىسمنى زېر قىلغۇچى ھەرپلەر (حُرُوفٌ تَجرُّ الْاِسْمَ).

2 ـ (ئىسمنى زەۋەر خەۋەرنى پىچ قىلغۇچى) « پېئىلغا ئوخشىتىلغان ھەرپلەر ».

(« حُرُوْفٌ الْمُشَبَّهَةُ بِالفِعْلِ» تَنْصِبُ الْاِسْمَ وَتَرْفَعُ الْخبَرَ).

3 ـ (ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى) « ‹ لَيْسَ ›گە ئوخشىتىلغان ئىككى ھەرپ».

(« حَرْفَانِ مُشَبَّهَتَانِ بِلَيْسَ » تَرْفَعَانِ الْاِسْمَ وَتَنْصِبَانِ الْخَبَرَ).

4 ـ ئىسمنى زەۋەر قىلغۇچى ھەرپلەر (حُرُوْفٌ تَنْصِبُ الْاِسْمَ).

5 ـ كەلگۈسى زامان پېئىلنى زەۋەر قىلغۇچى ھەرپلەر (حُرُوْفٌ تَنْصِبُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ).

6 ـ كەلگۈسى زامان پېئىلنى ساكىن قىلغۇچى ھەرپلەر (حُرُوْفٌ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ).

7 ـ « اِنْ » مەنىسىگە ئاساسەن كەلگۈسى زامان پېئىلنى ساكىن قىلغۇچى ئىسىملار

(اَسْمَاءٌ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ عَلَى مَعْنَى « اِنْ »).

8 ـ ئېنىقلىغۇچىغا ئاساسەن ئېنىقسىز ئىسىملارنى زەۋەر قىلغۇچى ئىسىملار.

(اَسْمَاءٌ تَنْصِبُ الْاَسْمَاءَ النَّكِرَاتِ عَلَى التَّمِيْزِ).

9 ـ (بەزىسى پىچ، بەزىسى زەۋەر قىلغۇچى)«ئىسمى پېئىل» دېيىلىدىغان سۆزلەر.

(كَلِمَاتٌ تُسَمَّى « اَسْمَاءَ الْاَفْعَالِ » بَعْضُهَا تَرْفَعُ وَبَعْضُهَا تَنْصِبُ).

10 ـ (ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى) « كەمتۈك پېئىللار ».

(« اَفْعَالُ النَّاقِصَةُ » تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ).

11 ـ (ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى) « يېقىنلىشىش پېئىللىرى ».

(« اَفْعَالُ الْمُقَارِبَةِ » تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ).

12 ـ (ئىسمنى پىچ قىلغۇچى) « مەدھىيلەش ۋە سۆكۈش پېئىللىرى ».

(« اَفْعَالُ الْمَدْحِ وَالذَّمِّ » تَرْفَعُ الْاِسْمَ).

13 ـ (ئىسىم ھەم خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى) « قەلب پېئىللىرى » دېيىلىدىغان گۇمان ۋە ئىشىنىش پېئىللىرى.

(اَفْعَالُ الشَّكِّ وَالْيَقِيْنِ وَتُسَمَّى « اَفْعَالُ الْقُلُوْبِ » تَنْصِبُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ).

ـ س : ئىسمنى زىر قىلغۇچى ھەرپ نەچچە ؟ ئۇلار قايسى ؟

كَمْ حَرْفًا تَجِرُّ الْاِسْمَ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : ئىسمنى زىر قىلغۇچى ھەرپ 17 (حُرُوفٌ تَجِرُّ الْاِسْمَ سَبْعَةَ عَشَرَ حَرْفًا):

بَاءُ تَاءُ كَافُ لاَمُ وَاوُ مُنْذُ مُذْ خَلاَ

رُبَّ حَشَا مِنْ عَدَا فِى عَنْ اِلَى حَتَّى عَلَى .

ـ س: (ئىسمنى زەۋەر خەۋەرنى پىچ قىلغۇچى) «پېئىلغا ئوخشىتىلغان ھەرپ» نەچچە؟ ئۇلار قايسى؟ كَمْ حَرْفًا الْمُشَبَّهَةُ بِالفِعْلِ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : (ئىسمنى زەۋەر، خەۋەرنى پىچ قىلغۇچى) « پېئىلغا ئوخشىتىلغان ھەرپلەر » 6 :

(« حُرُوْفٌ الْمُشَبَّهَةُ بِالفِعْلِ » تَنْصِبُ الْاِسْمَ وَتَرْفَعُ الْخَبَرَ سِتَّةُ أَحْرُفٍ) :

اِنَّ اَنَّ كَاَنَّ لَكِنَّ لَيْتَ لَعَلَّ

9 ـ س:(ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى) « ‹ لَيْسَ › گە ئوخشىتىلغان ئىككى

ھەرپ » قايسى؟

مَا هِيَ « حَرْفَانِ مُشَبَّهَتَانِ بِلَيْسَ » تَرْفَعَانِ الْاِسْمَ وَتَنْصِبَانِ الْخَبَرَ ؟

ج : (ئىسمنى پچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى) « ‹ لَيْسَ › گە ئوخشتىلغان ئىككى ھەرپ » :

(« حَرْفَانِ مُشَبَّهَتَانِ بِلَيْسَ » تَرْفَعَانِ الْاِسْمَ وَتَنْصِبَانِ الْخَبَرَ) :

ما لا

ꕥꕥꕥ

ـ س : «ئىسمنى زەۋەر قىلغۇچى» ھەرپ نەچچە؟ ئۇلار قايسى؟

كَمْ حَرْفًا تَنْصِبُ الْاِسْمَ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : ئىسمنى زەۋەر قىلغۇچى ھەرپ **7** :(حُرُوْفٌ تَنْصِبُ الْاِسْمَ سَبْعَةُ أَحْرُفٍ):

وَ اِلاَّ يَا هَيَا وَيَا اَيْ اَ(همزة)

ꕥꕥꕥ

س : « كەلگۈسى زامان پېئىلنى زەۋەر قىلغۇچى» ھەرپ قانچە ؟ ئۇلار قايسى ؟

كَمْ حَرْفًا تَنْصِبُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : كەلگۈسى زامان پېئىلنى زەۋەر قىلغۇچى ھەرپلەر **4** :

(حُرُوْفٌ تَنْصِبُ الْفِعْلِ الْمُضَارِعَ أَرْبَعَةُ أَحْرُفٍ) :

اَنْ لَنْ كَيْ اِذَنْ

ꕥꕥꕥ

12ـ س: « كەلگۈسى زامان پېئىلنى ساكىن قىلغۇچى» ھەرپ نەچچە؟ ئۇلار

قايسى؟ كَمْ حَرْفًا تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : كەلگۈسى زامان پېئىلىنى ساكىن قىلغۇچى ھەرپ 5 :

(حُرُوْفٌ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ خَمْسَةُ أَحْرُفٍ) :

اِنْ لَمْ لَمَّا لاَمُ الْاَمْرِ (لِيَفْعِلْ) لاَءُ النَّهِى (لاَتَفْعِلْ)

ꕥꕥꕥ

13ـ س: « اِنْ » مەنىسىگە ئاساسەن كەلگۈسى زامان پېئىلىنى ساكىن قىلغۇچى ئىسىم نەچچە ؟ ئۇلار قايسى؟

كَمْ اِسْمًا تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ عَلَى مَعْنَى إِنْ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج: « اِنْ » مەنىسىگە ئاساسەن كەلگۈسى زامان پېئىلىنى ساكىن قىلغۇچى ئىسىم 9 :

(اَسْمَاءٌ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ عَلَى مَعْنَى « اِنْ » تِسْعَةُ اَسْمَاءَ) :

مَنْ مَتَى مَا حَيْثُمَا مَهْمَا اَيْنَمَا اَنَّى اَيُّ اِذْمَا

ꕥꕥꕥ

س: ئېنىقلىغۇچىغا ئاساسەن ئېنىقسىز ئىسىملارنى زەۋەر قىلغۇچى ئىسىم نەچچە؟ ئۇلار قايسى ؟ كَمْ اِسْمًا تَنْصِبُ الْاَسْمَاءَ النَّكِرَاتِ عَلَى التَّمِيْزِ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : ئېنىقلىغۇچىغا ئاساسەن ئېنىقسىز ئىسىملارنى زەۋەر قىلغۇچى ئىسىم 4 :

(اَسْمَاءٌ تَنْصِبُ الْاَسْمَاءَ النَّكِرَاتِ عَلَى التَّمِيْزِ أَرْبَعَةُ اَسْمَاءَ) :

عَشَرَ كَمْ كَاَيِّ كَذَا

ꕥꕥꕥ

ـ س: (بەزىسى ئىسمنى پىچ بەزىسى زەۋەر قىلغۇچى) «ئىسمى پېئىل» دىيىلىدىغان سۆز نەچچە؟ ئۇلار قايسى؟

كَمْ كَلِمَتًا تُسَمَّى « اَسْمَاءَ الْاَفْعَالِ »بَعْضُهَا تَرْفَعُ وَبَعْضُهَا تَنْصِبُ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : بەزىسى ئىسمنى پىچ بەزىسى زەۋەر قىلغۇچى «ئىسىم پېئىل» **9** :

(كَلِمَاتٌ تُسَمَّى « اَسْمَاءَ الْاَفْعَالِ » بَعْضُهَا تَرْفَعُ وَبَعْضُهَا تَنْصِبُ تِسْعَةُ كَلِمَاتٍ) :

هَيْهَاتَ سَرْحَانَ شَتَّانَ رُوَيْدَ

بَلَهَ دُوْنَكَ عَلَيْكَ هَا حَيْهَلَ

ꕤꕤꕤ

ـ س: (ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى) « كەمتۈك پېئىللار » نەچچە ؟ ئۇلار قايسى؟ كَمْ فِعْلاً « اَفْعَالُ النَّاقِصَةُ » تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى « كەمتۈك پېئىللار » **13** :

(« اَفْعَالُ النَّاقِصَةُ » تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ ثَلَثَةَ عَشَرَ فِعْلاً) :

كَانَ صَارَ اَصْبَحَ اَضْحَى اَمْسَى ظَلَّ بَاتَ

مَاذَالَ مَابَرِحَ مَافَتِئَ مَاانْفَكَّ مَادَامَ لَيْسَ

ꕤꕤꕤ

ـ س: (ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى) « يېقىنلىشىش پېئىللىرى » نەچچە؟ ئۇلار قايسى؟

كَمْ فِعْلاً « اَفْعَالُ الْمُقَارِبَةِ » تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : ئىسمنى پېچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى « يېقىنلىشىش پېئىللىرى » **4 :**

(« اَفْعَالُ الْمُقَارِبَةِ » تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ أَرْبَعَةُ اَفْعَالٍ) :

كَادَ كَرُبَ اَوْشَكَ عَسَى

ـ س: (ئىسمنى پېچ قىلغۇچى) «مەدھىيلەش ۋە سۆكۈش پېئىللىرى» نەچچە ؟ ئۇلار قايسى ؟

كَمْ فِعْلاً « اَفْعَالُ الْمَدْحِ وَالذَّمِّ » تَرْفَعُ اِسْمَ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : ئىسمنى پېچ قىلغۇچى « مەدھىيلەش ۋە سۆكۈش پېئىللىرى » **4:**

(« اَفْعَالُ الْمَدْحِ وَالذَّمِّ » تَرْفَعُ اِسْمَ أَرْبَعَةُ اَفْعَالٍ) :

نِعْمَ حَبَّذَا بِئْسَ سَاءَ

ـ س: (ئىسم ھەم خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى) « قەلب پېئىللىرى »
دېيىلىدىغان گۇمان ۋە ئىشىنىش پېئىللىرى نەچچە ؟ ئۇلار قايسى؟

كَمْ فِعْلاً اَفْعَالُ الشَّكِّ وَالْيَقِيْنِ وَتُسَمَّى « اَفْعَالُ الْقُلُوْبِ » تَنْصِبُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : ئىسىم ھەم خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى « قەلب پېئىللىرى » **7 :**

(« اَفْعَالُ الْقُلُوْبِ » تَنْصِبُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ سَبْعَةُ اَفْعَالٍ) :

ظَنَنْتُ حَسِبْتُ خِلْتُ عَلِمْتُ وَجَدْتُ رَأَيْتُ

ـ س: « قِيَاسِيَّة » (قىياسىي ئامىل) نەچچە؟ ئۇلار قايسى؟

كَمْ عَامِلاً الْقِيَاسِيَّةُ ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : قىياسىي ئامىل 7 (اَلْقِيَاسِيَّةُ سَبْعَةُ عَامِلاً) :

1 ـ اَلفِعْلُ : 1) فِعْلٌ لاَزِمٌ (ئۆتۈمسىز پېئىل) 2) فِعْلٌ مُتَعَدِّيٌ (ئۆتۈملۈك پېئىل)

2 ـ اَلْمَصْدَرُ (ھەركەت نام)

3 ـ اِسْمُ الْفَاعِلِ (ھەركەت ئىگىسى)

4 ـ اِسْمُ الْمَفْعُوْلِ (ھەركەت ئوبيكتى)

5 ـ اَلصِّفَةُ الْمَشَبَّهَةُ (ئوخشاتما سۈپەت)

6 ـ اَلْمُضَافُ (قوشۇلما ئىسىم)

7 ـ اَلْاِسْمُ التَّامُّ (تولۇق ئىسىم)

1 ـ بۆلەك : «ئىسىملارنى زىر قىلغۇچى 17 ھەرپ» :

اَلنَّوْعُ الْاَوَّلُ : سَبعَةَ عَشَرَ حَرْفًا تَجرُّ الْاَسْمَاءَ :

بَاءُ تَاءُ كَافُ لاَمُ وَاوُ مُنْذُ مُذْ خَلاَ

رُبَّ حَشَا مِنْ عَدَا فِي عَنْ اِلَى حَتَّى عَلَى .

****

20 ـ س: « اَلْبَاءُ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اَلْبَاءُ » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 1 ـ « اَلْبَاءُ (ب) » :

1 ـ اَلْبَاءُ لِلْاِلْصَاقِ ← نَحْوُ: مَرَرْتُ بِزَيْدٍ وَبِهِ دَاءٌ .

بىللىلىك مەنىسىدە كېلىدۇ . م : كېسىلى بار زەيد بىلەن ئۆتتۇم.

****

2 ـ وَلِلتَّعْدِيَةِ ← نَحْوُ: ذَهَبْتُ بِزَيْدٍ.

ئۆتۈمسىز پېئىلنى ئۆتۈملۈك پېئىلگە ئۆزگەرتىپ، **تەھدىت** سېلىش مەنىسىدە كېلىدۇ. م : زەيدنى كەتكۈزۈەتتىم.

****

3 ـ وَلِلْاِسْتِعَانَةِ ← نَحْوُ: كَتَبْتُ بِالْقَلَمِ .

ياردەم مەنىسىدە كېلىدۇ. م : قەلەم بىلەن يازدىم.

****

4 ـ وَلِلْمُصَاحِبَةِ ← نَحْوُ: دَخَلْتُ عَلَيْهِ بِثِيَابِ السَّفَرِ.

ھەمرا قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ. م : ئۇنىڭ يېنىغا سەپەر كىيىمى بىلەن كىردىم.

****

5 ـ وَلِلْمُقَابِلَةِ ← نَحْوُ: بِعْتُ هَذَا بِهَذَا.

باراۋەر قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ. م : بۇنى بۇنىڭ باراۋىرىگە ساتتىم .

****

6 ـ وَلِلظَّرْفِيَّةِ ← نَحْوُ: جَلَسْتُ بِالْمَسْجِدِ اَىْ فِىالْمَسْجِدِ .

ئورون ئېلىش مەنىسىدە كېلىدۇ. م : مەسچىد ئىچىدە ئولتۇردۇم.

****

7 - وَلِلْقَسَمِ ← نَحْوُ: بِاللهِ لَأَفْعَلَنَّ كَذَا .

گۇۋاھ قىلىش، **قەسەم** مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : ئاللاھ بىلەن قەسەمكى چوقۇم مۇشۇنداق قىلىمەن.

****

8 - وَزَائِدَةٌ ← نَحْوُ: قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ وَلاَتُلْقُوا بِأَيْدِيْكُمْ اِلَىالتَّهْلُكَةِ وَكَفَى بِاللهِ شَهِيدًا ﴾.

مەنىنى **زىيادە** قىلىپ، كۈچەيتىپ كېلىدۇ.

م : « ئۆزۈڭلارنى (ھەرگىز) ھالاكەتكە تاشلىماڭلار ۋە ئاللاھ (ھەقىقەتەن) گۇۋاھلىققا كۇپايە قىلغۇچىدۇر ».

****

9 - وَلِلسَّبَبِيَّةِ ← نَحْوُ : ضَرَبْتُ زَيْدًا بِالسُّوءِ .

سەۋەب كۆرسىتىش مەنىسىدە كېلىدۇ. **م :** زەيدنى گۇناھى سەۋەبىدىن ئۇردۇم.

ـ س: « مِنْ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « مِنْ » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 2 - « مِنْ » :

1 - وَمِنْ لِاِبْتِدَاءِ الْغَايَةِ فِالْمَكَانِ ← نَحْوُ: سِرْتُ مِنَ الْبَصْرَةِ اِلَى الْكُوْفَةِ.

مەلۇم بىر **ئورۇندىكى** باشلىنىش نۇقتىسنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ.

م : بەسرەدىن كۇفەگە سەپەر قىلدىم.

اَوْ فِالزَّمَانِ ← نَحْوُ : صُمْتُ مِنْ يَوْمِ الْجُمْعَةِ اِلَى الْخَمِيْسِ .

مەلۇم بىر **ۋاقىتدىكى** باشلىنىش نۇقتىسىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ.

م : جۈمە كۈنىدىن پەيشەنبە كۈنىگىچە روزا تۇتتۇم.

****

2 - وَلِلتَّبْعِيْضِ ← نَحْوُ : اَخَذْتُ مِنَ الْمَالِ.

قىسمەنلىك مەنىسىدە كېلىدۇ. **م :** مالنىڭ بەزىسىدىن ئالدىم.

****

3 - وَلِلتَّبْيِيْنِ ← نَحْوُ : قَوْلِهِ تَعَالَى﴿ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ ﴾

بايان مەنىسىدە كېلىدۇ. **م :** « سىلەر بۇتتىن ئىبارەت نىجىستىن قېچىڭلار » .

****

4 - وَزَائِدَةٌ ← نَحْوُ: مَاجَاءَنِى مِنْ اَحَدٍ.

مەنىنى **زىيادە** قىلىپ كېلىدۇ. **م :** يېنىمغا ھېچقانداق بىر كىشى كەلمىدى.

ـ س: « اِلَى» **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اِلَى» ؟ **وَمَا هِيَ ؟**

ج : 3- « اِلَى » :

1 - وَلِاِنْتِهَاءِ الْغَايَةِ فِالْمَاكَانِ ← نَحْوُ: سِرْتُ مِنَ الْبَصْرَةِ اِلَى الْكُوْفَةِ.

مەلۇم بىر **ئورۇندىكى** ئاخىرلىشىش نۇقتىسىنى ئىپادىلەپ كېلىدۇ.

م : بەسرەدىن كۇفەگە سەپەر قىلدىم.

****

2 ـ اَوْ فِى الزَّمَانِ ← نَحْوُ: قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ اَتِمُّو الصِّيَامَ اِلَى اللَّيْلِ ﴾

ياكى مەلۇم بىر **ۋاقىتدىكى** ئاخىرلىشىش نۇقتىسىنى ئىپادىلەپ كېلىدۇ.

م : « رامىزاننى كېچىگىچە تۇتۇڭلار » .

****

3 ـ وَبِمَعْنَى مَعَ قَلِيْلاً ← نَحْوُ: قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ وَلاَتَأْكُلُوْا اَمْوَالَهُمْ اِلَى اَمْوَالِكُمْ ﴾ اَىْ

مَعَ اَمْوَالِكُمْ .

وَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ فَاغْسِلُوا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ ﴾

قىسمەن ۋاقىتلاردا « مَعَ » (**بىلەن**) مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : « يېتىملارنىڭ ماللىرىنى مېلىڭلارغا (يەنى مېلىڭلار بىلەن) قوشۇپ يەۋالماڭلار »

« يۈزۈڭلارنى ۋە قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيىڭلار »

****

ـ س: « فِى » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « فِى » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 4 ـ « فِى » :

1 ـ وَفِى لِلظَّرْفِيَّةِ ← نَحْوُ: زَيْدٌ فِى الدَّارِ وَنَظَرْتُ فِى الْكِتَابِ .

ئورون ئېلىش مەنىسىدە كېلىدۇ. م : زەيد هويلىدا. مەن كىتابقا قارىدىم.

****

2 ـ وَبِمَعْنَىعَلَىقَلِيْلاً ← نَحْوُ: قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِىجُذُوعِ النَّخْلِ ﴾ اَيْ

عَلَىجُذُوعِ النَّخْلِ.

بەزىدە « **على** » (گە، غا، ئۈستىدە) مەنىسىدىمۇ كېلىدۇ.

م : « سىلەرنى چوقۇم خورما شاخلىرى ئۈستىگە (دارغا) ئاسىمەن ».

ﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔ

ـ س: « حَتَّى » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « حَتَّى » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 5 - « حَتَّى » :

1 - وَحَتَّى لِ اِنْتِهَاءِ الْغَايَةِ وَمَجْرُورُهَا الْجُزْءُ الْآخِيْرُمِنَ الشَّيْئِ الْاَوَّلِ ←

نَحْوُ : اَكَلْتُ السَّمَكَ حَتَّى رَأْسِهَا.

مەلۇم بىر نەرسىنىڭ **ئاخىرلىشىش نۇقتىسىنى** ئىپادىلەپ كېلىدۇ ۋە ئۇ « **حَتَّى** » زىر قىلغان ئىسىم، ئالدىنقى جۈملىنىڭ ئاخىرقى بىر قىسمىدۇر.

م : مەن بېلىق يېدىم ھەتتاكى ئۇنىڭ بېشىغىچە.

****

2 - اَوْ مُتَّصِلٌ بِالْجُزْءِ الْاَخِيْرِمِنَ الشَّيْئِ الْاَوَّلِ ← **نَحْوُ** : نِمْتُ الْبَارِحَةَ حَتَّى الصَّبَاحِ.

ياكى (ئۇ « **حَتَّى** » زىر قىلغان ئىسىم) ئالدىنقى جۈملىگە **ئۇلىنىپ** كەلگەن ئىسىمدۇر.

م : مەن كېچىدە ئۇخلىدىم ھەتتاكى تاڭ ئاتقۇچە.

ﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔﮓﮔ

ـ س: « اَلَّامُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اَلَّامُ » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 6 - « اَلَّامُ » :

1 - وَالاَّمُ لِلْاِخْتِصَاصِ ← نَحْوُ: اَلْمَالُ لِزَيْدٍ وَالْجُلُّ لِلْفَرَسِ .

خاس قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ. **م :** مال زەيدنىڭ ۋە جابدۇق ئاتنىڭ .

****

2 - وَلِلتَّعْلِيْلِ ← نَحْوُ: ضَرَبْتُ زَيْدًا لِلتَّأْدِيْبِ.

سەۋەب ـ مەقسەد مەنىسىدە كېلىدۇ. **م :** زەيدنى ئەدەپلەش ئۈچۈن ئۇردۇم.

****

3 - وَلِلْقَسَمِ ← نَحْوُ: لِلَّهِ لاَ يُؤَخَّرُ الْاَجَلُ.

قەسەم مەنىسىدە كېلىدۇ. **م :** ئاللاھ بىلەن قەسەمكى ئەجەل كېچىكتۈرۈلمەيدۇ.

****

4 - وَزَائِدَةٌ ← نَحْوُ: رَدِفَ لَكُمْ وَلاَ اَبًا لَكُمْ.

زىيادە قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : ئۇ (چوقۇم) سىلەرگە ئەگەشتى. (چوقۇم) سىلەرنىڭ داداڭلار يوق.

ـ س: « رُبَّ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « رُبَّ » ؟ **وَمَا هِيَ ؟**

ج : 7- « رُبَّ » :

1 - **وَرُبَّ لِلتَّقْلِيْلِ** وَهِىَ مُخْتَصَّةٌ بِنَكْرَةٍ مَوْصُوْفَةٍ وَيَلْزِمُ مَجْرُورُهَا الْوَصْفُ بِمُفْرَدٍ

← **نَحْوُ:** رُبَّ رَجُلٍ كَرِيْمٍ لَقِيْتُهُ.

« رُبَّ » **ئازايتىش** مەنىسىنى ئىپادىلەپ كېلىدۇ. ئۇنىڭغا ئىنقسىز

سۈپەتلەنگۈچى خاس قىلىنىدۇ ۋە ئۇ « رُبَّ » زىر قىلغان (ئېنىقسىز سۈپەتلەنگۈچى) ئىسمغا **بىرلىك ساندىكى سۈپەت** كېلىشى لازىم.

م : ماڭا بىرلا سېخىي ئادەم ئۇچىردى.

2 ـ اَوْ بِجُمْلَةٍ ← نَحْوُ: رُبَّ رَجُلٍ اَبُوهُ مُنْطَلِقٌ لَقِيْتُهُ.

ياكى (ئۇ « رُبَّ » زىر قىلغان ئېنىقسىز سۈپەتلەنگۈچى ئىسمغا) **جۈملىلىك سۈپەت** كېلىشى لازىم.

م : ماڭا دادىسى ماڭغان ئادەم ئاز ئۇچىردى.

ـ س: « عَلَى» **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « عَلَى » ؟

ج : 8ـ « عَلَى » :

وَعَلَى لِلْاِسْتِعْلاءِ ← نَحْوُ: زَيْدٌ عَلَى السَّطْحِ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ.

« عَلَى » **ئۈستىدە** بۇلۇش مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : زەيد ئۆگزە ئۈستىدە، ئۇنىڭ ئۈستىدە قەرز بار.

ـ س: « عَنْ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « عَنْ » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 9ـ « عَنْ » :

1 ـ وَعَنْ لِلْبُعْدِ ← نَحْوُ: رَمَيْتُ السَّهْمَ عَنِ الْقَوْسِ اِلَى الصَّيْدِ .

« عَنْ » **ئايرىش، يىراقلىتىش** مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : ئوقنى يادىن ئوۋغا قارتىپ ئاتتىم.

2 ـ وَالْمُجَاوِزَةِ ← نَحْوُ: وَاَخَذْتُ عَنْهُ الْعِلْمَ وَاَدَّيْتُ عَنْهُ الدَّيْنَ .

« عَنْ » ۋاستە قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ.

ئۇنىڭدىن بىلىم ئالدىم ۋە ئۇنىڭدىن قەرزىمنى ئادا قىلدىم.

ـ س: « اَلْكَافُ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اَلْكَافُ » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 10 ـ « اَلْكَافُ » :

1 ـ وَالْكَافُ لِلتَّشْبِيْهِ ← نَحْوُ: زَيْدٌ كَالْاَسَدِ.

« اَلْكَافُ » ئوخشىتىش مەنىسىدە كېلىدۇ. م : زەيد شىرغا ئوخشاش.

****

2 ـ وَزَاءِدَةٌ ← نَحْوُ: قَوْلِهِ تَعَالَى﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ﴾

زىيادە قىلىش، كۈچەيتىش مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : « ئۇنىڭ ھېچقانداق ئوخشىشى يوق ».

ـ س: « مُذْ وَمُنْذُ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « مُذْ وَمُنْذُ » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 11 ـ 12 ـ « مُذْ وَمُنْذُ » :

1 ـ وَمُذْ وَمُنْذُ لِاِبْتِدَاءِ الْغَايَةِ فِى الزَّمَانِ الْمَاضِى ← نَحْوُ :

مَارَأَيْتُهُ مُذْ يَوِمِ الْجُمْعَةِ اَوْ مُنْذُ يَوْمِ الْجُمْعَةِ .

« مُذْ وَمُنْذُ » مەلۇم ئىش ـ ھەركەتنىڭ ئۆتكەن زاماندىكى **باشلىنىش نۇقتىسىنى** ئىپادىلەيدۇ. م : ئۈنى جۈمە كۈنىدىن باشلاپ كۆرمىدىم.

****

2 - وَ بِمَعْنَى جَمِيْعِ الْمُدَّةِ فَيَلِيْهِمَا الْمَقْصُوْدُ بِالْعَدَدِ ← نَحْوُ :

مَارَأَيْتُهُ مُذْ ثَلَثَةِ اَيَّامٍ وَمُنْذُ ثَلَثَةِ اَيَّامٍ .

مەلۇم **ۋاقىتنىڭ ھەممىسىنى** ئىپادىلەپ كېلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا سانلىق ئىسىم ئەگىشىدۇ. م : ئۈنى ئۈچ كۈندىن بېرى كۆرمىدىم.

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

ـ **س:** « اَلْوَاوُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اَلْوَاوُ » ؟

ج : 13 - « اَلْوَاوُ » :

وَالْوَاوُ لِلْقَسَمِ وَهِىَ لاَتَدْخُلُ اِلاَّ عَلَى الْمُظْهَرِ ← **نَحْوُ**: وَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ كَذَا.

« اَلْوَاوُ » **قەسەم** مەنىسىدە كېلىدۇ. ئۇ پەقەت ئېنىق ئىسىملارغا قوشۇلۇپ كېلىدۇ.

م : ئاللاھ بىلەن قەسەمكى ئەلۋەتتە مۇشۇنداق قىلىمەن.

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

ـ **س:** « اَلتَّاءُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اَلتَّاءُ » ؟

ج : 14 - « اَلتَّاءُ » :

وَالتَّاءُ لِلْقَسَمِ وَهِىَ لاَتَدْخُلُ اِلاَّ عَلَى اسْمِ اللّٰهِ ← **نَحْوُ**: تَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ كَذَا.

« اَلتَّاءُ » **قەسەم** مەنىسىدە كېلىدۇ. ئۇ پەقەت ئاللاھ ـ تائالانىڭ ئىسمىغىلا قوشۇلۇپ

كېلىدۇ. م : ئاللاھ بىلەن قەسەمكى بۇنى ئەلۋەتتە تەكىتلەيمەن.

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

ـ س: « حَاشَا » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « حَاشَا» ؟

ج : 15 ـ « حَاشَا» :

وَحَاشَا لِلتَّنْزِيْهِ ← نَحْوُ: اَسَاءَ الْقَوْمُ حَاشَا زَيْدٍ.

« حَاشَا » **پاكلاش، ئايرىش** مەنىسىد ە كېلىدۇ.

م : زەيددىن باشقا كىشىلەر ئاسىي بولدى.

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

ـ س: « خَلاَ وَعَدَا » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « خَلاَ وَعَدَا » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 16 ـ 17 ـ « خَلاَ وَعَدَا » :

1 ـ وَخَلاَ وَعَدَا لِلْاِسْتِثْنَاءِ ← نَحْوُ : جَاءَنِى الْقَوْمُ خَلاَ زَيْدٍ وَعَدَا زَيْدٍ.

« خَلاَ وَعَدَا » **تاللاش، ئايرىش** مەنىسىدە كېلىدۇ .

م : يېنىمغا زەيددىن باشقا كىشىلەر كەلدى.

****

2 ـ وَ يَجُوْزُخَلاَ زَيْدًا وَعَدَا زَيْدًا فَكَانَا فِعْلَيْنِ.

« خَلاَ وَعَدَا » ئىككىسىنى يېئىل ئورنىدا «خَلاَ زَيْدًا وَعَدَا زَيْدًا » دەپ ئىسمنى

زەۋەر ئوقۇشقىمۇ بولىدۇ.

****

3 - وَاِذَا دَخَلَ عَلَيْهِمَا مَا لايَكُونَانِ اِلاَّ فِعْلَيْنِ ← نَحْوُ جَاءَنِى الْقَوْمُ مَاخَلاَ زَيْدًا وَمَاعَدَا زَيْدًا

ئەگەر « خَلاَ وَعَدَا » ئىككىسىنىڭ ئالدىغا « مَا » كەلسە، ئۇ ئىككىسى پەقەت ئىككى پېئىل بولىدۇ. م : كىشىلەر يېنىمغا زەيدنى ئايرىۋەتمەي كەلدى.

2 ـ بۆلەك :

ئىسمنى زەۋەر خەۋەرنى پىچ قىلغۇچى « پېئىلغا ئوخشتىلغان 6 ھەرپ » :

اَلنَّوْعُ الثَّانِى:

« سِتَّةُ أَحْرُفٍ الْمُشَبَّهَةُ بِالفِعْلِ » تَنْصِبُ الْاِسْمَ وَتَرْفَعُ الْخَبَرَ :

اِنَّ اَنَّ كَاَنَّ لَكِنَّ لَيْتَ لَعَلَّ

****

ئەسكەرتىش : بۇ 6 ھەرپ جۇملىدىكى گە ئوخشاش بولغانلىقى ئۈچۈن «پېئىلغا ئوخشتىلغان ھەرپ » دەپ ئاتالغان.

****

36 ـ س: « اِنَّ » نىڭ جۇملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اِنَّ » ؟

ج : 1- « اِنَّ » :

اِنَّ لِتَحْقِيْقِ مَضْمُونِ الْجُمْلَةِ ← نَحْوُ: اِنَّ زَيْدًا مُنْطَلِقٌ.

جۈملىنىڭ مەزمۇنىنى **ھەقىقەتلەش** ئۈچۈن كېلىدۇ. م : زەيد ھەقىقەتەن ماڭماقچى.

ﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪ

37 ـ س: « اَنَّ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اَنَّ » ؟

ج : 2 - «اَنَّ » :

وَاَنَّ لِتَحْقِيْقِ مَضْمُونِ الْجُمْلَةِ اَيْضًا ← **نَحْوُ**: بَلَغَنِى اَنَّ زَيْدًا ذَاهِبٌ.

« اَنَّ » مۇ ھەم جۈملىنىڭ مەزمۇنىنى **ھەقىقەتلەش** ئۈچۈن كېلىدۇ.

م : زەيدنىڭ ھەقىقەتەن كەتكەنلىك خەۋىرى ماڭا يەتتى.

ﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪ

38 ـ س: « كَاَنَّ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « كَاَنَّ » ؟

ج : 3 - « كَاَنَّ » :

وَكَاَنَّ لِلتَّشْبِيْهِ ← **نَحْوُ**: كَاَنَّ زَيْدًا الْاَسَدُ.

ئوخشىتىش مەنىسىدە كېلىدۇ. م : زەيد گويا شىرغا ئوخشاش.

ﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪﮪ

39 ـ س: « لَكِنَّ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « لَكِنَّ » ؟

ج : 4 - « لَكِنَّ » :

وَلَكِنَّ لِلْاِسْتِدْرَاكِ وَهِىَ تَقَعُ بَيْنَ الْكَلاَمَيْنِ الْمُتَغَاءِرَيْنِ نَفْيًا وَاِثْبَاتًا ←

نَحْوُ: مَاجَاءَنِى زَيْدٌ لَكِنَّ عَمْرًا حَاضِرٌ　　وَجَاءَنِى زَيْدٌ لَكِنَّ عَمْرًا لَمْ يَجِئْ .

بۆلۈشلۇق ۋە بۆلۈشسىز بولغان قارمۇ ـ قارشى ئىككى جۈملىنىڭ ئوتتۇرسىدا كېلىپ **بۆرۈلۈش** مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ.

م : زەيد يېنىمغا كەلمىدى لېكىن ئەمىر هازىر بولدى.

م : زەيد يېنىمغا كەلدى لېكىن ئەمىر كەلمىدى.

40 ـ س: « لَيْتَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « لَيْتَ » ؟

ج : 5 - « لَيْتَ » :

وَلَيْتَ لِلتَّمَنِّى وَهِىَ تَقَعُ فِىالْمُمْكِنِ وَالْمَحَالِ ← **نَحْوُ** : لَيْتَ زَيْدًا عَابِدٌ .　　وَلَيْتَ الشَّبَابَ يَعُودُ.

« لَيْتَ » مۇمكىن بولىدىغان ياكى بولمايدىغان ئىشلاردا **ئارزۇ ـ ئۈمۈدنى** بىلدۈرۈپ كېلىدۇ .

م : كاشكى زەيد ئىبادەت قىلساچۇ!　　كاشكى ياشلىق قايتا كەلسە ـ هە!

41 ـ س: « لَعَلَّ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « لَعَلَّ » ؟

ج : 6 - « لَعَلَّ » :

وَلَعَلَّ لِلتَّرَجِّى وَهِىَ لاَ تَقَعُ اِلاَّ فِى الْمُمْكِنِ ← **نَحْوُ**: لَعَلَّ زَيْدًا عَابِدٌ.

« لَعَلَّ » پەقەت مۇمكىن بولىدىغان ئىشلاردا ئۈمۈدنى ئىپادىلەپ كېلىدۇ .

م : كاشكى زەيد ئىبادەت قىلسا ـ هە!

ꕤꕤꕤ

وَ تَلْحَقُهَا مَاالْكَافَّةُ فَتَلْغَىٰ الْعَمَلِ وَارْتَفَعَ الْاِسْمَانِ.

نَحْوُ: قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ اِنَّمَا اللهُ اِلَهٌ وَاحِدٌ ﴾. وَكَقَوْلِكَ اِنَّمَا زَيْدٌ مُنْطَلِقٌ .

يۇقۇرقى 6 ئامىلغا توسۇقنى ئىپادىلىگۈچى « **ما** » قوشۇلۇپمۇ كېلىدۇ. بۇ چاغدا ئۇلار ئۆز رولىدىن (يەنى ئىسمنى زەبەر خەۋەرنى پىچ قىلىدىغان رولىدىن) قېلىپ، هەر ئىككى ئىسىم (يەنى ئىگە ۋە خەۋەر) پىچ ئوقۇلىدۇ.

م : «شۈبهىسىزكى ئاللاه بىر ئىلاهتۇر». زەيد چوقۇم ماڭغۇچى.

ꕤꕤꕤ

3 ـ بۆلەك :

ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى « ‹ لَيْسَ › گە ئوخشىتىلغان ئىككى هەرپ » :

اَلنَّوْعُ الثَّالِثُ : « حَرْفَانِ مُشَبَّهَتَانِ بِلَيْسَ » تَرْفَعَانِ الْاِسْمَ وَتَنْصِبَانِ الْخَبَرَ:

ما لا

****

ئەسكەرتىش : « ما لا » جۈملىدىكى رولى ۋە مەنىسى جەهەتلەردە « لَيْسَ » گە ئوخشاش بولغانلىقى ئۈچۈن « ‹ لَيْسَ › گە ئوخشىتىلغان ئىككى هەرپ » دەپ ئاتالغان.

****

42 ـ س: « مَا » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « مَا » ؟

ج : 1- « مَا » :

وَمَا تَدْخُلُ عَلَى الْمَعْرِفَةِ وَالنَّكْرَةِ ← نَحْوُ: مَا زَيْدٌ قَائِمًا وَ مَا رَجُلٌ قَاعِدًا .

« مَا » تونۇش ۋە ناتونۇش ئىسىملارغا قوشۇلۇپ كېلىدۇ.

م : زەيد تۇرغان ئەمەس ۋە ئەرمۇ ئولتۇرغان ئەمەس.

ꙮꙮꙮ

43 ـ س: « لا» نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « لا » ؟

ج : 2- « لا » :

وَلا لاتَدْخُلُ اِلاَّ عَلَى النَّكِرَةِ ← نَحْوُ: لا رَجُلٌ اَفْضَلُ مِنْكَ.

« لا» پەقەت ناتونۇش ئىسىملارغا قوشۇلىدۇ.

م : سەندىن ئارتۇقراق ئادەم يوق.

ꙮꙮꙮ

4 ـ بۆلەك : ئىسمنى زەۋەر قىلىدىغان 7 ھەرپ:

اَلنَّوْعُ الرَّابِعُ : سَبْعَةُ اَحْرُفٍ تَنْصِبُ الْاِسْمَ :

وَ اِلاَّ يَا هَيَا وَيَا اَيْ اَ(همزة)

ꙮꙮꙮ

44 ـ س: « اَلْوَاوُ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اَلْوَاوُ » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 1 - « اَلْوَاوُ »:

1 - اَلْوَاوُ بِمَعْنَى مَعَ وَيَكُونَ مَاقَبْلَهَا الْفِعْلُ ← **نَحْوُ**: اِسْتَوَى الْمَاءُ وَالْخَشَبَةَ .

« اَلْوَاوُ » پېئىلدىن كېيىن كەلگەندە « **مَعَ** »(**بىلەن**) مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : سۇ ياغاچ بىلەن باراۋەر بولدى.

****

2 - اَوْ مَعْنَى الْفِعْلِ ← **نَحْوُ** : مَاشَأْنُكَ وَزَيْدًا اَىْ مَا تَصْنَعُ زَيْدًا.

ياكى **پېئىل** مەنىسىدە كېلىدۇ. **م** : زەيد بىلەن نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن ؟

45 ـ س: « اِلاَّ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اِلاَّ » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 2 -« اِلاَّ » :

وَ اِلاَّ لِلْاِسْتِثْنَاءِ . « اِلاَّ» **ئايرىش** مەنىسىدە كېلىدۇ.

1 - وَهُوَ **مُتَّصِلٌ** ← **نَحْوُ**: جَاءَنِى الْقَومُ اِلاَّ زَيْدًا .

ئۇ بىر **تۈردىكى نەرسىنى** ئايرىش ئۈچۈن كېلىدۇ.

م : زەيددىن باشقا كىشىلەر يېنىمغا كەلدى.

****

2 - اَوْ **مُنْقَطِعٌ** ← **نَحْوُ**: جَاءَنِى الْقَوْمُ اِلاَّ حِمَارًا .

ياكى **ئوخشىمىغان تۈردىكى** نەرسىنى ئايرىش ئۈچۈن كېلىدۇ.

م : يېنىمغا ئېشەكتىن باشقا ھەممە كىشىلەر كەلدى.

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

46 ـ س: « يا » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟ ئۇلار قايسى ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « يا » ؟ وَمَا هِيَ ؟

ج : 3- « يا » :

1 - وَيَالِنِدَاءِ **الْقَرِيْبِ** ← **نَحْوُ**: يَا رَجُلاً خُذْ بِيَدِى !

« يا » **يېقىننى** چاقىرىش ئۈچۈن كېلىدۇ. م : ئى ئادەم قولۇمنى تۇت !

****

2 - وَالْبَعِيْدِ ← **نَحْوُ**: يَا عَبْدَاللّٰهِ ! يَا طَالِعًا جَبَلاً !

يىراقنى چاقىرىش ئۈچۈن كېلىدۇ. م : ئى ئاللاھنىڭ قۇلى ! ئى تاغقا چىققۇچى !

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

47 ـ س: « هَيَا » ۋە « وَيَا » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « هَيَا » وَ « وَيَا » ؟

ج : 4 ـ 5 - « هَيَا » ۋە « وَيَا » :

هَيَا وَوَيَا لِنِدَاءِ **الْبَعِيْدِ** اَيْضًا ← **نَحْوُ**: هَيَا عَبْدَاللّٰهِ ! هَيَا طَالِعًا جَبَلاً !

(وَيَا عَبْدَاللّٰهِ ! وَيَا طَالِعًا جَبَلاً !)

« هَيَا » « وَيَا » يىراقنى چاقىرىش ئۈچۈن كېلىدۇ.

م : هەي ئاللاھنىڭ قۇلى ! هەي تاغقا چىققۇچى !

ﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧ

5 ـ س: « اَيْ » ۋە « اَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اَيْ » وَ « اَ » ؟

ج : 6 ـ 7 ـ « اَيْ » ۋە « اَ » :

وَاَيْ وَالْهَمْزَةُ لِنِدَاءِ الْقَرِيْبِ اَيْضًا ← نَحْوُ: اَيْ رَجُلاً خُذْ بِيَدِى!

وَاَيْ عَبْدَاللهِ! أَرَجُلاً خُذْ بِيَدِى! وَ أَعَبْدَاللهِ!

« اَيْ » ۋە « اَ » يېقىننى چاقىرىش ئۈچۈن كېلىدۇ.

م : ئى ئادەم قولۇمنى تۇت ! ئى ئاللاھنىڭ قۇلى !

ﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧﮦﮧ

❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀

5 ـ بۆلەك : كەلگۈسى زامان پېئىلنى زەۋەر قىلىدىغان 4 ھەرپ

اَلنَّوْعُ الْخَامِسُ اَرْبَعَةُ اَحْرُفٍ تَنْصِبُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ :

اَنْ لَنْ كَيْ اِذَنْ

****

ـ س: « اَنْ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِـالْجُمْلَةِ « اَنْ » ؟

ج : 1 - « اَنْ » :

اَنْ لِلْاِسْتِقْبَالِ ← نَحْوُ: اُحِبُّ اَنْ تَقُومَ.

« اَنْ » كەلگۈسىنى **ئۈمىد قىلىش** مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : سىنىڭ تۇرشىشىڭنى ياخشى كۆرىمەن (ئۈمىد قىلىمەن).

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

ـ س: « لَنْ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِـالْجُمْلَةِ « لَنْ » ؟

ج : 2 - « لَنْ » :

وَلَنْ لِتَأْكِيْدِ نَفْيِ الْمُسْتَقْبَلِ ← نَحْوُ: لَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي اَبِي.

« لَنْ » كەلگۈسى زامان پېئىلىنىڭ بولۇشسىز شەكلىنى **تەكىتلەش** ئۈچۈن كېلىدۇ.

م : ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلغانغا قەدەر بۇ(مىسىر) زېمىنىدىن ئايرىلمايمەن.

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

ـ س: « كَيْ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِـالْجُمْلَةِ « كَيْ » ؟

ج : 3 - « كَيْ » :

وَكَيْ لِلتَّعْلِيْلِ وَمَاقَبْلَهَا سَبَبٌ لِمَا بَعْدَهَا ← **نَحْوُ:** اَسْلَمْتُ كَيْ اَدْخُلَ الْجَنَّةَ .

« كَيْ » **سەۋەبكە جاۋاب** بۇلۇپ كېلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئالدىدا كەلگەن بۆلەك ئۇنىڭ كەينىدە كەلگەن بۆلەك ئۈچۈن سەۋەب بولۇپ كېلىدۇ.

م : جەننەتكە كىرىش ئۈچۈن ئىسلامغا كىردىم.

ﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊ

ـ س: « اِذَنْ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اِذَنْ » ؟

ج : 4 - « اِذَنْ » :

وَاِذَنْ لِلْجَوَابِ وَالْجَزَاءِكَقَوْلِكَ اِذَنْ اُكْرِمَكَ لِمَنْ قَالَ اَنَا اَتِيْكَ

فَقَدْ اَجَبْتَ بِهَذَا الْكَلاَمِ وَصَيَّرْتَ اِكْرَامَكَ جَزَءً لِاِتْيَانِه.

« اِذَنْ » **جاۋاب** ۋە **نەتىجە** مەنىسىدە كېلىدۇ. م : ‹مەن يېنىڭغا بارماقچى› دېگەن كىشىگە، ‹ئۇنداق بولسا سېنى ھۆرمەتلەيمەن› دەپ شەرت مەنىسى بىلەن جاۋاب ـ نەتىجە چىققان.

ﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊ

❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿❁✿

6 ـ بۆلەك : كەلگۈسى زامان پېئىلنى ساكىن قىلىدىغان 5 ھەرپ.

اَلنَّوعُ السَّادِسُ خَمْسَةُ اَحْرُفٍ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ :

اِنْ لَمْ لَمَّا لاَمُ الْاَمْرِ (لِيَفْعِلْ) **لاَءُ النَّهِى** (لاَتَفْعِلْ)

****

ـ س: « اِنْ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اِنْ » ؟

ج : 1 - « اِنْ » :

اِنْ لِلشَّرْطِ وَالْجَزَاءِ ← نَحْوُ: اِنْ تُكْرِمْنِى اُكْرِمْكَ .

« اِنْ » شەرت ۋە نەتىجە مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : مېنى ھۆرمەت قىلساڭ، سېنى ھۆرمەت قىلىمەن.

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

2 ـ س: « لَمْ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « لَمْ » ؟

ج : 2- « لَمْ » :

وَلَمْ لِنَفْىِ الْمَاضِى ← نَحْوُ: لَمْ يَضْرِبْ زَيْدٌ .

« لَمْ » ئۆتكەن زامان پېئىلىنى **بولۇشسىز** مەنىگە ئۆزگەرتىش ئۈچۈن كېلىدۇ.

م : زەيد ئۇرمىدى.

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

3 ـ س: « لَمَّا » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « لَمَّا » ؟

ج : 3- « لَمَّا » :

وَلَمَّا لِاِسْتِغْرَاقِ نَفْىِ الْمَاضِى ← **نَحْوُ:** لَمَّا يَضْرِبْ زَيْدٌ .

« لَمَّا » ئۆتكەن زامان پېئىلىنىڭ بولۇشسىز مەنىسىنى **كۈچەيتىش** ئۈچۈن كېلىدۇ.

م : زەيد ھەرگىز ئۇرمىدى.

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

4 ـ س: « لاَمُ الْاَمْرِ ‹ ل › » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « ل » ؟

ج : 4 -« ل » :

وَلَامُ الْاَمْرِ ← نحو: لِيَضْرِبْ زَيْدٌ .

« ل » (ۋاستىلىق بولۇشلۇق) بۇيرۇق ئۇچۇن كېلىدۇ. م : زەيد ئۇرسۇن.

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

5 ـ س: « لاَمُ النَّهْيِ‹ لا› » نىڭ جۇملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « لا » ؟

ج : 5 - « لا » :

ولاَمُ النَّهْيِ ← نحو: لاَتَضْرِبْ زَيْدًا .

« لا » (ۋاستىسىز بولۇشسىز) بۇيرۇق ئۇچۇن كېلىدۇ . م : زەيدنى ئۇرما.

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿

7 ـ بۆلەك :

« اِنْ »مەنىسىگە ئاساسەن كەلگۈسى زامان پېئىلىنى ساكىن قىلغۇچى9 ئىسىم

اَلنَّوْعُ السَّابِعُ تِسْعَةُ ◌اَسْمَاءَ تَجْزِمُ الْفِعْلَ الْمُضَارِعَ عَلَى مَعَنَى ‹ ◌ِانْ ›:

مَنْ　مَتَى　مَا　حَيْثُمَا　مَهْمَا　اَيْنَمَا　اَنَّى　اَيُّ　اِذْمَا

****

ـ س: « مَنْ » نىڭ جۇملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « مَنْ » ؟

ج : 1- « مَنْ » :

وَمَنْ ← نحو: مَنْ يُكْرِمْنِى اُكْرِمْهُ اَىْ اِنْ يُكْرِمْنِى زَيْدٌ اُكْرِمْهُ .

« مَنْ » ← م : كىمكى مېنى ھۆرمەت قىلسا مەن ئۇنى ھۆرمەت قىلىمەن.

(يەنى ئەگەر زەيد مېنى ھۆرمەتلىسە مەن ئۇنى ھۆرمەتلەيمەن).

ஐ ஐ ஐ

2 ـ س: « مَتَى » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « مَتَى » ؟

ج : 2- « مَتَى » :

وَمَتَى ← نحو: مَتَى تَخْرُجْ اَخْرُجْ اَىْ اِنْ تَخْرُجْ غَدًا اَخْرُجْ غَدًا .

« مَتَى » ← م : قاچان چىقساڭ شۇ چاغدا چىقىمەن. (يەنى ئەتە چىقساڭ ئەتە چىقىمەن).

ஐ ஐ ஐ

3 ـ س: « ما » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « ما » ؟

ج : 3-« ما » :

وَمَا ← نحو: مَا تَصْنَعْ اَصْنَعْ اَىْ اِنْ تَصْنَعْ هَذَا اَصْنَعْ هَذَا.

« مَا » ← م : نېمە ياسىساڭ شۇنى ياسايمەن. (ئەگەر بۇنى ياسىساڭ بۇنى ياسايمەن.)

ஐ ஐ ஐ

4 ـ س: « حَيْثُمَا » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « حَيْثُمَا » ؟

ج : 4 -« حَيْثُمَا » :

وَحَيْثُمَا ← نحو: حَيْثُمَا تَقْعُدْ اَقْعُدْ اَیْ اِنْ تَقْعُدْ فِی الْبَيْتِ اَقْعُدْ فِی الْبَيْتِ.

« حَيْثُمَا » ← م : قەيەردە ئولتۇرساڭ شۇ يەردە ئولتۇرىمەن. (ئەگەر ئۇيدە ئولتۇرساڭ مەنمۇ ئۆيدە ئولتۇرىمەن.)

ജ്ജ ജ്ജ ജ്ജ

5 ـ س: « مَهْمَا » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « مَهْمَا » ؟

ج : 5- « مَهْمَا » :

وَمَهْمَا ← نحو: مَهْمَا تَذْهَبْ اَذْهَبْ اَیْ اِنْ تَذْهَبْ غَدًا اَذْهَبْ غَدًا.

« مَهْمَا » ← م : قاچان بارساڭ شۇ چاغدا بارىمەن. (ئەگەر ئەتە بارساڭ ئەتە بارىمەن.)

ജ്ജ ജ്ജ ജ്ജ

6 ـ س: « اَيْنَمَا » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اَيْنَمَا » ؟

ج : 6 - « اَيْنَمَا » :

وَاَيْنَمَا ← نحو: اَيْنَمَا تَجْلِسْ اَجْلِسْ اَیْ اِنْ تَجْلِسْ فِی الْبَيْتِ اَجْلِسْ فِی الْبَيْتِ .

« اَيْنَمَا » ← م : قەيەردە ئولتۇرساڭ شۇ يەردە ئولتۇرىمەن. (ئەگەر ئۆيدە ئولتۇرساڭ ئۆيدە ئولتۇرىمەن.)

7 ـ س: « اَنَّى » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اَنَّى » ؟

ج : 7- « اَنَّى » :

وَاَنَّى ← نحو: اَنَّى تَكَنْ اَكُنْ اَىْ اِنْ تَكُنْ فِى الْبَلَدِ اَكُنْ فِى الْبَلَدِ.

م : نەدە بولساڭ شۇ يەردە بولىمەن. (ئەگەر شەھەردە بولساڭ شەھەردە بولىمەن) .

8 ـ س: « اَيُّ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اَيُّ » ؟

ج : 8- « اَيُّ » :

وَاَيُّ ← نحو: اَيُّهُمْ يَشْتُمْنِى اَشْتُمْهُ اَىْ اِنْ يَشْتُمْنِى زَيْدٌ اَشْتُمْهُ.

« اَيُّ » ← م : ئۇلاردىن كىم مېنى تىللىسا مەنمۇ شۇنى تىللايمەن. (ئەگەر زەيد مېنى تىللىسا مەنمۇ ئۇنى تىللايمەن).

9 ـ س: « اِذْمَا » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اِذْمَا » ؟

ج : 9- « اِذْمَا » :

وَاِذْمَا ← نحو: اِذْمَا تَفْعَلْ اَفْعَلْ اَىْ اِنْ تَفْعَلِ الْخَيَاطَةَ اَفْعَلِ الْخَيَاطَةَ .

« اِذْمَا » ← م : نېمە قىلساڭ شۇنى قىلىمەن. (ئەگەر سەن تىككۈچىلىك قىلساڭ مەنمۇ تىككۈچىلىك قىلىمەن).

8 ـ بۆلەك: ئېنىقلىغۇچىغا ئاساسەن ئېنىقسىز ئىسىملارنى زەۋەر قىلغۇچى 4 ئىسىم

اَلنَّوعُ الثَّامِنُ اَرْبَعَةُ اَسْمَاءَ تَنْصِبُ الْاَسْمَاءَ النَّكْرَاتِ عَلَى التَّمْيِيْزِ:

عَشَرَ كَمْ كَاَيِّ كَذَا

****

1 ـ س: « عَشَرَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « عَشَرَ » ؟

ج : 1- « عَشَرَ » :

اَلْاَوَّلُ عَشَرَ اِذَا رُكِّبَ مَعَ اَحَدٍ اِلَى تِسْعَةِ وَتِسْعِيْنَ ← نحو: اَحَدَ عَشَرَ رَجُلاً وَاِحْدَى عَشَرَةَ اِمْرَأَةً اِلَى تِسْعَةِ وَتِسْعِيْنَ رَجُلاً وَتِسْعِ وَتِسْعِيْنَ اِمْرَأَةً.

1 ـ «ئونلار خانىسى»: 1 دىن 99 غىچە بولغان سانلارغا قوشۇلۇپ ئېنىقسىز ئىسىملارنى زەۋەر قىلىدۇ.

م : «11(ئون بىر) ئەر ۋە 11 ئايال»دىن ~ «99 ئەر ۋە 99 ئايال» دېگەن سانغا قەدەر.

2 ـ س: « كَمْ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « كَمْ » ؟

ج : 2 - « كَمْ » :

وَالثَّانِيكَمْ الْإِسْتِفْهَامِيَّةُ ← نحو: كَمْ رَجُلاً عِنْدَكَ ؟

2 -« كَمْ » **سۇئال** مەنىسىدە كېلىدۇ. م : سىنىڭ يېنىڭدا نەچچە ئادەم بار ؟

ஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐ

3 ـ س: « كَاَيِّ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِـالْجُمْلَةِ « كَاَيِّ » ؟

ج : 3 -« كَاَيِّ » :

وَالثَّالِثُ كَاَيِّ ← نحو: كَاَيِّ رَجُلاً عِنْدَكَ ؟

3 -« كَاَيِّ » دۇر. م : قايسى ئادەم سىنىڭ يېنىڭدا ؟

ஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐ

ـ س: « كَذَا » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِـالْجُمْلَةِ « كَذَا » ؟

ج : 4 - « كَذَا » :

وَالرَّابِعُ كَذَا ← نحو: عِنْدِى كَذَا دِرْهَمًا .

4 -« كَذَا » دۇر. م : مەندە مۇشىنچىلىك پۇل بار.

ஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐஐ

❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿

9 ـ بۆلەك : بەزىسى ئىسمنى پىچ بەزىسى زەۋەر قىلغۇچى

«ئىسم پېئىل» دېيىلىدىغان 9 سۆز :

اَلنَّوعُ التَّاسِعُ تِسْعَةُ كَلِمَاتٍ تُسَمَّى « اَسْمَاءَ الْاَفْعَالِ » بَعْضُهَا تَرْفَعُ وَبَعْضُهَا تَنْصِبُ :

رُوَيْدَ بَلَهَ دُوْنَكَ عَلَيْكَ هَا حَيْهَلَ (بۇ 6 سۆز ئىسمنى زەۋەر قىلىدۇ)

هَيْهَاتَ سَرْحَانَ شَتَّانَ (بۇ 3 سۆز ئىسمنى پىچ قىلىدۇ)

****

1 ـ س: « رُوَيْدَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « رُوَيْدَ » ؟

ج : 1- « رُوَيْدَ » :

رُوَيْدَ وَ هُوَ اِسْمٌ لِاَمْهِلْ ← نحو: رُوَيْدَ زَيْدًا ! اَىْ اَمْهِلْ زَيْدًا !

« رُوَيْدَ » . « اَمْهِلْ » (مۆھلەت بەر) دىگەن پېئىل مەنىسىدىكى ئىسمدۇر.

م : زەيدكە مۆھلەت بەر! يەنى ...

2 ـ س: « بَلَهَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « بَلَهَ » ؟

ج : 2- « بَلَهَ » :

وَبَلَهَ وَ هُوَ اِسْمٌ لِدَعْ ← نحو: بَلَهَ زَيْدًا ! اَيْ دَعْ زَيْدًا !

« بَلَهَ » . « دَعْ »(تاشلا، تەرىك ئەت) دىگەن پېئىل مەنىسىدىكى ئىسمدۇر.

م : زەيدنى تەرىك ئەت! يەنى ...

3 ـ س: « دُوْنَ َكَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « دُوْنَ َكَ » ؟

ج : 3- « دُوْنَ َكَ » :

وَدُوْنَ َكَ وَهُوَ اِسْمٌ لِخُذْ ← نحو: دُوْنَكَ زَيْدًا! اَىْ خُذْ زَيْدًا!

« دُوْنَ َكَ » . « خُذْ »(ئال، تۇت) دېگەن پېئىل مەنىسىدىكى ئىسىمدۇر.

م : زەيدنى تۇت ! يەنى ...

ജ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌ

4 ـ س: « عَلَيْكَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « عَلَيْكَ » ؟

ج : 4- « عَلَيْكَ » :

عَلَيْكَ وَ هُوَ اِسْمٌ لِاَلْزِمْ ← نحو: عَلَيْكَ زَيْدًا! اَىْ اَلْزِمْ زَيْدًا !

« عَلَيْكَ » – « اَلْزِمْ »(ئايرىلما) دېگەن پېئىل مەنىسىدىكى ئىسىمدۇر.

م : زەيددىن ئايرىلما ! يەنى ...

ജ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌഌ്ঌ

5 ـ س: « ها » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « ها » ؟

ج : 5- « ها » :

هَا وَهُوَ اِسْمٌ لِخُذْ ← نحو: هَا زَيْدًا! اَىْ خُذْ زيدًا !

« ها » . « خُذْ »(ئال، تۇت) دېگەن پېئىل مەنىسىدىكى ئىسىمدۇر.

م : زەيدنى تۇت ! يەنى ...

ꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤ

6 ـ س: « حَيْهَلَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « حَيْهَلَ » ؟

ج : 6 - « حَيْهَلَ » :

وَحَيْهَلَ وَهُوَ اِسْمٌ لِاِيْتِ ← نحو: حَيْهَلَ الصَّلَوةَ ! اَىْ اِيْتِ الصَّلَوةَ !

« حَيْهَلَ » . « اِيْتِ »(كەل) دېگەن پېئىل مەنىسىدىكى ئىسىمدۇر.

م : نامازغا كەل ! يەنى ...

ꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤ

7 ـ س: « هَيْهَاتَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « هَيْهَاتَ » ؟

ج : 7 - « هَيْهَاتَ » :

وَالرَّافِعَةُ مِنْهَا ثَلاثَةٌ اَحَدُهَا هَيْهَاتَ وَهُوَ اِسْمٌ لِبَعُدَ ← نحو: هَيْهَاتَ زَيْدٌ .

اَىْ بَعُدَ زَيْدٌ .

« هَيْهَاتَ » . ئىسمنى پىچ قىلغۇچى 3 سۆزنىڭ بىرىنچىسىدۇر. ئۇ « بَعُدَ » (يىراقلىشىش) دېگەن پېئىل مەنىسىدىكى ئىسىمدۇر.

م : زەيد يىراقلاشتى . يەنى ...

ꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤꕥꕤ

8 ـ س: « سَرْحَانَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « سَرْحَانَ » ؟

ج : 8 -« سَرْحَانَ » :

وَثَانِيْهَا **سَرْحَانَ** وَهُوَ اِسْمٌ **سَرَعَ** ← **نحو**: سَرْحَانَ زَيْدٌ اَىْ سَرَعَ زَيْدٌ.

ئۇلارنىڭ ئىككىنچىسى « سَرْحَانَ » . « سَرَعَ »(تېز بولدى) دېگەن پېئىل مەنىسىدىكى ئىسىمدۇر.

م : زەيد تېز بولدى. يەنى ...

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

9 ـ س: « شَتَّانَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « شَتَّانَ » ؟

ج : 9- « شَتَّانَ » :

وَثَالِثُهَا **شَتَّانَ** وَهُوَ اِسْمٌ **لِافْتَرَقَ** ← **نحو**: شَتَّانَ زَيْدٌ وَعَمْرٌو اَىْ اِفْتَرَقَ زَيْدٌ وَعَمْرٌ.

ئۇلارنىڭ ئۈچۈنچىسى « شَتَّانَ » . « اِفْتَرَقَ »(ئايرىلدى) دېگەن پېئىل مەنىسىدىكى ئىسىمدۇر.

م : زەيد بىلەن ئەمىر ئايرىلدى. يەنى ...

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀

10 ـ بۆلەك :

ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى 13« كەمتۈك پېئىل » :

« ثَلٰثَةَ عَشَرَ فِعْلُ النَّاقِصَةُ » تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ :

كَانَ صَارَ اَصْبَحَ اَضْحَى اَمْسَى ظَلَّ بَاتَ

مَاذَالَ مَابَرِحَ مَافَتِئَ مَاانْفَكَّ مَادَامَ لَيْسَ

****

1 ـ س: «كَانَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « كَانَ » ؟

ج : 1- « كَانَ » :

1 - اَحَدُهَا **كَانَ** ← **نحو**: ﴿ كَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴾.

پېئىللارنىڭ بىرىنچىسى « **كَانَ** » . ((بولسا ئىدى، ...دۇر)) دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

م : ((ئاللاھ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر)).

****

2 - وَقَدْ يَكُوْنُ تَامَّةً بِمَعْنَى **وَقَعَ وَوَجَدَ** ← **نحو**: كَانَ زَيْدٌ اَىْ وَقَعَ زَيْدٌ.

ئۇ « **وَقَعَ** ، **وَجَدَ** » . ((ئورۇنلاشتى، بار ئىدى)) مەنىسى بىلەن تولۇق مەنە ئىپادىلەپ كېلىدۇ. م : زەيد بار ئىدى. يەنى زەيد ئورۇنلاشتى.

****

3 - **وَزَاءِدَةٌ** ← **نحو**: قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿ كَيْفَ يُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِىالْمَهْدِ صَبِيًّا ﴾.

ئۇ مەنىنى زىيادە قىلىپ (كۈچەيتىپ) كېلىدۇ. م : « بۆشۈكتىكى كىچىك بالا تۇرسا قانداق سۆزلەيدۇ » .

****

4 - وَبِمَعْنَى صَارَ ← نحو: كَانَ زَيْدٌ غَنِيًّا. اَىْ صَارَ زَيْدٌ غَنِيًّا.

ئۇ « صَارَ » . « ئۆرلىدى، ئايلاندى » مەنىسى بىلەنمۇ كېلىدۇ.

م : زەيد باي بۇلۇپ قالدى. يەنى ...

****

وَيَكُوْنُ فِيْهَا ضَمِيْرُالشَّأْنِ ← نحو: كَانَ زَيْدٌ قَائِمٌ.

بەزىدە ئۇ « كَانَ » دە ئالماش كېلىدۇ. م : دىققەت زەيد تۇرغۇچى بولدى.

2 ـ س: « صَارَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « صَارَ » ؟

ج : 2- « صَارَ » :

وَصَارَ لِلْاِنْتِقَالِ ← نحو: صَارَ الْفَقِيْرُ غَنِيًّا وَصَارَ الطِّيْنُ خَزفًا.

« صَارَ » . ئۆرۈلۈش ـ ئۆزگىرىش مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : كەمبەغەل كىشى باي بۇلۇپ قالدى. لاي ساپالغا ئايلاندى.

3 ـ س: « اَصْبَحَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اَصْبَحَ » ؟

ج : 3- « اَصْبَحَ » :

1 - وَاَصْبَحَ لِاِقْتِرَانِ مَضْمُونِ الْجُمْلَةِ بِالصُّبْحِ ← نحو: اَصْبَحَ زَيْدٌ عَالِمًا.

« اَصْبَحَ » ـ جۈملىنىڭ مەزمۇنىنى سەھەرگە يېقىن قىلىش ئۈچۈن كېلىدۇ.

م : زەيد سەھەردە ئالىم بولدى.

****

2 - وَبِمَعْنَى صَارَ ← نحو: اَصْبَحَ الْمَرِيْضُ صَحِيْحًا.

ئۇ « صَارَ » ـ «ئۆزگىرىش» مەنىسىدىمۇ كېلىدۇ. م : كېسەل ساقىيىپ قالدى.

****

3 - وَبِمَعْنَى الدُّخُولِ فِى الصُّبْحِ ← نحو: اَصْبَحَ زَيْدٌ اَىْ دَخَلَ فِىالصُّبْحِ.

سەھەردە كىرىش مەنىسىدىمۇ كېلىدۇ. م : زەيد تاڭ پەيتىدە كىرىپ كەلدى.

4 ـ س: « اَضْحَى » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اَضْحَى » ؟

ج : 4- « اَضْحَى » :

1 - وَاَضْحَى لِاِقْتِرَانِ مَضْمُونِ الْجُمْلَةِ بِالضُّحَى ← نحو: اَضْحَى زَيْدٌ كَرِيْمًا.

« اَضْحَى » ـ جۈملىنىڭ مەزمۇنىنى چاشكا ۋاقتىغا يېقىن قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : زەيد چاشكا ۋاقتىدا سېخىيلاشتى.

****

2 - وَبِمَعْنَى صَارَ ← نحو: اَضْحَى الْاَمِيْرُ أَسِيْرًا.

ئۇ « صَارَ »(ئۆزگىرىش) مەنىسىدىمۇ كېلىدۇ. م : ئەمىر(باشقۇرغۇچى) ئەسىر بولۇپ قالدى.

****

3 - وَبِمَعْنَى الدُّخُولِ فِي الضُّحَى ← نحو: اَضْحَى زَيْدٌ اَيْ دَخَلَ زَيْدٌ فِي الضُّحَى.

چاشكا ۋاقتىدا كىرىش مەنىسىدە كېلىدۇ. م : زەيد چاشكا ۋاقتىدا كىردى.

5 ـ س: « اَمْسَى » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « اَمْسَى » ؟

ج : 5- « اَمْسَى » :

1 - وَاَمْسَى لِاِقْتِرَانِ مِضْمُونِ الْجُمْلَةِ بِالْمَسَاءِ ← نحو: اَمْسَى زَيْدٌ عَالِمًا.

« اَمْسَى » . جۈملىنىڭ مەزمۇنىنى ئاخشام ۋاقتىغا يېقىن قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : زەيد كەچ ۋاقتىدا ئالىم بولدى.

****

2 - وَبِمَعْنَى صَارَ ← نحو: اَمْسَى الذَّلِيْلُ عَزِيْزًا .

ئۇمۇ « صَارَ »(ئۆزگىرىش) مەنىسىدە كېلىدۇ. م : خار كىشى ئەزىز بولدى.

****

3 - وَبِمَعْنَى الدُّخُولِ فِي الْمَسَاءِ ← نحو: اَمْسَى زَيْدٌ اَىْ دَخَلَ زَيْدٌ فِالْمَسَاءِ.

ئاخشام مەزگىلىدە كىرىش مەنىسىدە كېلىدۇ. م : زەيد كېچە پەيتىدە كىردى.

6 ـ س: « ظَلَّ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « ظَلَّ » ؟

ج : 6 - « ظَلَّ » :

1 - **وَظَلَّ** لِاِقْتِرَانِ مَضْمُونِ الْجُمْلَةِ **بِالنَّهَارِ** ← **نحو**: ظَلَّ زَيْدٌ قَائِمًا.

« ظَلَّ » . جۈملىنىڭ مەزمۇنىنى **كۈندۈزگە** يېقىن قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : زەيد كۈندۈزگىچە تۇردى.

****

2 - وَبِمَعْنَى صَارَ ← **نحو**: ظَلَّ الصَّبِيُّ بَالِغًا.

ئۇمۇ « صَارَ »(ئۆزگىرىش) مەنىسىدە كېلىدۇ. م : بالا چوڭ بولدى.

7 ـ س: « بَاتَ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « بَاتَ » ؟

ج : 7 - « بَاتَ » :

1 - **وَبَاتَ** لِاِقْتِرَانِ مَضْمُونِ الْجُمْلَةِ **بِاللَّيْلِ** ← **نحو**: بَاتَ زَيْدٌ عَابِدًا.

جۈملىنىڭ مەزمۇنىنى **كېچىگە** يېقىن قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : زەيد كېچىدە ئىبادەت قىلدى.

****

2 - وَبِمَعْنَى صَارَ ← **نحو**: بَاتَ الْحَزِيْنُ فَرِحًا .

ئۇمۇ « صَارَ »(ئۆرۈلۈش) مەنىسىدە كېلىدۇ. م : غەمكىن كىشى خوشال بولدى.

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

س: « مَازَالَ وَمَابَرِحَ وَمَافَتِئَ وَمَاانْفَكَّ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَظِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « مَازَالَ وَمَابَرِحَ وَمَافَتِئَ وَمَاانْفَكَّ » ؟

ج : 8 ـ 9 ـ 10 ـ 11 ـ « مَازَالَ وَمَابَرِحَ وَمَافَتِئَ وَمَاانْفَكَّ » :

مَازَالَ وَمَابَرِحَ وَمَافَتِئَ وَمَاانْفَكَّ لِاِسْتِمْرَارِ اَخْبَارِهَا لِاَسْمَائِهَا :

بۇلار خەۋىرىنى ئۆز ئىسىملىرىغا ئۈزۈلدۈرمەي يەتكۈزۈش مەنىسىدە كېلىدۇ.

مَازَالَ ← نحو: مَازَالَ زَيْدٌ كَرِيْمًا زەيد سېخىيلىقىنى داۋاملاشۇردى.

وَمَابَرِحَ ← نحو: مَابَرِحَ زَيْدٌ جَوَادًا زەيد مەردلىكىنى داۋاملاشۇردى.

وَمَافَتِئَ ← نحو: مَافَتِئَ زَيْدٌ رَحِيْمًا زەيد رەھىمدىللىكىنى داۋاملاشۇردى.

وَمَاانْفَكَّ ← نحو: مَافَتِئَ زَيْدٌ عَالِمًا زەيد ئالىملىقىنى داۋاملاشۇردى.

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

12 ـ س: « مَادَامَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَظِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « مَادَامَ » ؟

ج : 12 ـ « مَادَامَ » :

وَمَادَامَ لِتَوْقِيْتِ اَمْرٍ بِمُدَّةِ ثُبُوتِ خَبَرِهَا لِاِسْمِهَا ← **نحو:** اِجْلِسْ مَادَامَ زَيْدٌ جَالِسًا

اَىْ اِجْلِسْ مُدَّةَ جُلُوسِ زَيْدٍ.

« مَادَامَ » . ئۆزىنىڭ ئىسمىغا خەۋىرىنى ئورۇنلاشتۇرغان ۋاقىتتا، بىرەر

ئىش ـ ھەركەتكە **ۋاقىت بەلگىلەش** مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : زەيد ئولتۇرغان مۇددەتكىچە ئولتۇر.

13 ـ س: « لَيْسَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ « لَيْسَ » ؟

ج : 13 - « لَيْسَ » :

وَلَيْسَ لِنَفْيِ مَضْمُونِ الْجُمْلَةِ فِي**الْحَالِ ← نحو:** لَيْسَ زَيْدٌ قَائِمًا

« لَيْسَ » . جۈملىنىڭ مەزمۇنىنى شۇ ھالەتتە **ئىنكار** قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ.

م : زەيد ئۆرە تۇرغان (ھالەتتە) ئەمەس.

وَمَا يُتَصَرَّفُ مِنْ هَذِهِ الْأَفْعَالِ حُكْمُهُ كَحُكْمِ هَذِهِ الْأَفْعَالِ وَعَمَلُهُ كَعَمَلِهَا.

يۇقۇردا تۈرلەنگەن پېئىللارنىڭ ھۆكۈم ـ ئەمەللىرى مۇشۇ پېئىللارنىڭ ھۆكۈم ـ ئەمەللىرى بىلەن بىردەك بولىدۇ.

11ـ بۆلەك :

ئىسمنى پىچ خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى 4 « يېقىنلىشىش پېئىللىرى » :

اَلنَّوْعُ الْحَادِى عَشَرَ :

أَرْبَعَةُ اَفْعَالٍ « اَفْعَالُ الْمُقَارِبَةِ » تَرْفَعُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ :

عَسَى كَادَ كَرُبَ اَوْشَكَّ

****

1 ـ س: « عَسَى » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « عَسَى » ؟

ج : 1- « عَسَى » :

عَسَى وَهُوَ **لِرِجَاءِ** دُنُوِّالْخَبَرِ لِاِسْمِهَا وَخَبَرُهَا الْفِعْلُ الْمُضَارِعُ مَعَ اَنْ ←

نحو: عَسَى زَيْدٌ اَنْ يَخْرُجَ اَىْ قَارَبَ زَيْدٌ الْخُرُوجَ.

« عَسَى » ـ خەۋىرىنىڭ ئىسمىغا يېقىنلىشىشىنى ئۈمىد قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ. ئۇنىڭ خەۋىرى « اَنْ » بىلەن بىللە كەلگەن كەلگۈسى زامان پېئىلىدۇر.

م : زەيدنىڭ چىقىشىدىن ئۈمىد بار.

****

وَاِذَا جُعِلَ الْمُضَارِعُ مَعَ اَنْ اِسْمَهَا لاَ يَحْتَاجُ اِلَى الْخَبَرِ ←

نحو: عَسَى اَنْ يَخْرُجَ زَيْدٌ اَىْ قَارَبَ خُرُوجُ زَيْدٍ.

ئەگەر « اَنْ » بىلەن قوشۇلغان كەلگۈسى زامان پېئىلى « عَسَى » نىڭ ئىسمى قىلىنسا، ئۇ خەۋەرگە مۇھتاج بولمايدۇ. **م :** زەيدنىڭ چىقىشى يېقىنلاشتى .

2 ـ س: « كَادَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « كَادَ » ؟

ج : 2- « كَادَ » :

وَكَادَ وَهِىَ لِدُنُوِالْخَبَرِ وَخَبَرُهُ الْفِعْلُ الْمُضَارِعُ الْمُأَوَّلُ بِاسْمِ الْفَاعِلِ ←

نحو: كَادَ زَيْدٌ يَخْرُجُ   اَىْ كَادَ زَيْدٌ خَارِجًا .

« كَادَ » نىڭ خەۋىرى هازىرقى ۋاقىتقا يېقىن قىلىش ئۈچۈن كېلىپ، « اسم الفاعل » مەنىسىدە قوللىنىلغان كەلگۈسى زامان پېئىلىدۇر.

م : زەيدنىڭ چىقىشى يېقىنلاشتى.

ꕤꕤꕤ

3 ـ س: « كَرُبَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « كَرُبَ » ؟

ج : 3 ـ « كَرُبَ » :

وَكَرُبَ وَهُوَ لِشُرُوعِ الْاِسْمِ فِى الْخَبَرِ وَهُوَ مِثْلُ كَادَ فِىالْاِسْتِعْمَالِ ←

نحو: كَرُبَ زَيْدٌ يَخْرُجُ   اَىْ قَرُبَ زَيْدٌ خَارِجًا .

« كَرُبَ » . ئىسمنىڭ خەۋەردە باشلىنىدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئىشلىتىلىشى « كَادَ » گە ئوخشاش. م : زەيدنىڭ چىقىشى يېقىنلاشتى.

ꕤꕤꕤ

4 ـ س: « اَوْشَكَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « اَوْشَكَ » ؟

ج : 4 ـ « اَوْشَكَ » :

وَاَوْشَكَ وَهُوَ لِشُرُوعِ الْاِسْمِ فِى الْخَبَرِو هُوَ مِثْلُ عَسَى وَكَادَ فِى الْاِسْتِعْمَالِ ←

نحو: اَوْشَكَ زَيْدٌ اَنْ يَخْرُجَ   وَاَوْشَكَ اَنْ يَخْرُجَ زَيْدٌ   وَاَوْشَكَ زَيْدٌ يَخْرُجُ .

« اَوْشَكَ » . ئىسمنىڭ خەۋەردە باشلىنىدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ

ئـشلتـلـشى « عَسَى »، « كَادَ » گە ئوخشاش. م : زەيدنـىڭ چىقـشى يېقـىنلاشتى.

12 ـ بۆلەك :

. ئـسمنى پـچ قـلغۇچى «مەدھيلەش ۋە سۆكۈش پېئـللرى» 4 :

اَلنَّوْعُ الثَّانِعَشَرَ « اَفْعَالُ الْمَدْحِ وَالذَّمِّ » تَرْفَعُ اِسْمَ أَرْبَعَةُ افْعَالٍ :

نِعْمَ حَبَّذَا (مەدھيلەش پېئـلى)، بِئْسَ سَاءَ (سۆكۈش پېئـلى)

دىققەت:

مەدھيلەش ۋە سۆكۈش پېئـللرى ــ (1) ئەلىف ـ لام بـلەن تونۇشلۇققا ئايلانغان تۈرداش ئـسمنى، (2) ئەلىف ـ لام بـلەن تونۇلغان ئـسمغا قوشۇلغان ئـسمنى، (3) زەۋەر ئوقۇلـدىغان تۇنۇشسـز ئـسم بـلەن پەرىقلەندۈرۈلگەن كـشلىك ئالماشنى پـچ قـلـدۇ.

اَفْعَالُ الْمَدْحِ وَالذَّمِّ. تَرْفَعُ اِسْمَ الْجِنْسِ مُعَرَّفًا بِاللاَّمِ اَوِالْمُضَافِ اِلَى الْمُعَرَّفِ بِهَا اَوْ مُضْمَرًا مُمَيَّزًا بِنَكِرَةٍ مَنْصُوبَةٍ .

****

س : « نِعْمَ » نىڭ جۈملدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِـالْجُمْلَةِ « نِعْمَ » ؟

ج : 1- « نِعْمَ » :

نِعْمَ لِمَدْحِ الْعَامِّ .

نحو: (1) نِعْمَ الرَّجُلُ زَيْدٌ (2) نِعْمَ غُلامُ الرَّجُلِ زَيْدٌ (3) نِعْمَ رَجُلاً زَيْدٌ.

« نِعْمَ » ـ ئومومەن **ماختاش** ئۈچۈنلا ئىشلىتىلدۇ.

م : (1) زەيد نەقەدەر ياخشى ئەر ـ هە! (2) هېلىقى كىشىنىڭ خىزمەتچىسى زەيد بەك ياخشى! (3) ئۇ ياخشى ئادەم زەيد.

ꕥꕥꕥ

س: « بِئْسَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِـالْجُمْلَةِ « بِئْسَ » ؟

ج : 2- « بِئْسَ » :

بِئْسَ لِذَمِّ الْعَامِّ ← نحو: بِئْسَ الرَّجُلُ زَيْدٌ وَبِئْسَ غُلامُ الرَّجُلِ زَيْدٌ وَبِئْسَ رَجُلاً زَيْدٌ.

« بِئْسَ » ـ ئومۇمەن **سۆكۈش** مەنىسىدە ئىشلىتىلدۇ. م : زەيد نېمە دېگەن يامان ئەر ـ هە! هېلىقى كىشىنىڭ خىزمەتچىسى زەيد ئەجەپ يامان ـ هە ! ئۇ يامان ئادەم زەيد.

ꕥꕥꕥ

س: « حَبَّذَا » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِـالْجُمْلَةِ « حَبَّذَا » ؟

ج : 3- « حَبَّذَا » :

وَحَبَّذَا وَهُوَ مِثْلُ نِعْمَ ← نحو: حَبَّذَا الرَّجُلُ زَيْدٌ .

« حَبَّذَا » نىڭ رولى « نِعْمَ » گە ئوخشاشتۇر. م : زەيد نەقەدەر ياخشى ئادەم ـ هە!

ﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊ

س: « سَاءَ » نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « سَاءَ » ؟

ج : 4 ـ « سَاءَ » :

وَسَاءَ وَهُوَ مِثْلُ بِئْسَ ← نحو: سَاءَ الرَّجُلُ زَيْدٌ.

« سَاءَ » نىڭ رولى « بِئْسَ » گە ئوخشاش. م : زەيد ئەجەپ يامان ئادەم ـ هە!

ﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊﮋﮊ

❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀

13ـ بۆلەك

ئىسىم هەم خەۋەرنى زەۋەر قىلغۇچى « قەلب پېئىللىرى » دېيىلىدىغان گۇمان ۋە ئىشىنىش پېئىللىرى 7 :

اَلنَّوْعُ الثَّالِثُ عَشَرَ

اَفْعَالُ الشَّكِّ وَالْيَقِيْنِ وَ تُسَمَّى « اَفْعَالُ الْقُلُوْبِ » تَنْصِبُ الْاِسْمَ وَتَنْصِبُ الْخَبَرَ سَبْعَةُ اَفْعَالٍ :

ظَنَنْتُ حَسِبْتُ خِلْتُ عَلِمْتُ وَجَدْتُ رَأَيْتُ زَعَمْتُ

ثَلَثَةٌ مِنْهَا لِلشَّكِّ (ئۇلاردىن ئۈچى گۇمان ئۈچۈن) : « ظَنَنْتُ حَسِبْتُ خِلْتُ »

ثَلَثَةٌ مِنْهَا لِلْيَقِيْنِ (ئۇلاردىن ئۈچى ئىشىنىش ئۈچۈن) : « عَلِمْتُ وَجَدْتُ رَأَيْتُ »

وَاحِدٌ مِنْهَا لِلشَّكِّ وَلِلْيَقِيْنِ (ئۇلاردىن بىرى گۇمان ۋە ئىشىنىش ئۈچۈن) : « زَعَمْتُ »

****

س: « ظَنَنْتُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « ظَنَنْتُ » ؟

ج : 1 - « ظَنَنْتُ » :

ظَنَنْتُ ← نحو: ظَنَنْتُ زَيْدًا قَائِمًا.

« **ظَنَنْتُ** » . « گۇمان قىلدىم » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

م : زەيد ئۆرە تۇرغاندۇ دەپ گۇمان قىلدىم .

وَقَدْ يَكُونُ بِمَعْنَى **اِتَّهَمْتُ** فَلاَ تَنْصِبُ اِلاَّ اِسْمًا وَاحِدًا ←

نحو: ظَنَنْتُ زَيْدًا. اَي اِتَّهَمْتُ زَيْدًا.

بەزىدە ئۇ **تۆھمەت قىلدىم** مەنىسى بىلەنمۇ كېلىدۇ. بۇ چاغدا ئۇ پەقەت بىر ئىسمنى زەۋەر قىلىدۇ. **م :** زەيدكە تۆھمەت قىلدىم.

س: « حَسِبْتُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « حَسِبْتُ » ؟

ج : 2 - « حَسِبْتُ » :

حَسِبْتُ ← نحو: حَسِبْتُ زَيْدًا عَابِدًا.

« **حَسِبْتُ** » . « **گۇمان قىلدىم** » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

م : زەيدنى ئىبادەت قىلغۇچى دەپ گۇمان قىلدىم.

س: « خِلْتُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « خِلْتُ » ؟

ج : 3 -« خِلْتُ » :

خِلْتُ ← نحو: خِلْتُ زَيْدًا كَرِيْمًا .

« **خِلْتُ** » . **« خيال قىلدىم »** دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

م : زەيدنى سېخىي دەپ خىيال قىلدىم.

ﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯ

س: « عَلِمْتُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « عَلِمْتُ » ؟

ج : 4 - « عَلِمْتُ » :

عَلِمْتُ ← نحو: عَلِمْتُ زَيْدًا عَالِمًا.

« **عَلِمْتُ** » . **«جەزىم قىلدىم»** دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

م : زەيدنى ئالىم دەپ بىلدىم.

وَقَدْ يَكُونُ بِمَعْنَى **عَرِفْتُ** فَلاَ تَنْصِبُ اِلاَّ اِسْمًا وَاحِدًا.

بەزىدە ئۇ يەنە « تونۇدۇم » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. بۇ چاغدا ئۇ بىرلا ئىسمنى زەۋەر قىلىدۇ.

ﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯﮮﮯ

س: « وَجَدْتُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « وَجَدْتُ » ؟

ج : 5 - « وَجَدْتُ » :

وَجَدْتُ ← **نحو**: وَجَدْتُ زَيْدًا حَاضِرًا.

« **وَجَدْتُ** » . « **بايقىدىم** » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

م : زەيدنىڭ بارلىقىنى بايقىدىم.

وَ قَدْ يَكُونُ بِمَعْنَى **اَصَبْتُ** فَلاَ تَنْصِبُ اِلاَّ اِسْمًا وَاحِدًا.

بەزىدە ئۇ يەنە « **اَصَبْتُ** » **(يەتتىم، مۆلچەرلىدىم)** مەنىسىدە كېلىدۇ. بۇ چاغدا ئۇ پەقەت بىر ئىسىمنى زەۋەر قىلىدۇ.

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

س: « رَأَيْتُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « **رَأَيْتُ** » ؟

ج : **6** ـ « **رَأَيْتُ** » :

رَأَيْتُ ← **نحو**: رَأَيْتُ زَيْدًا قَائِمًا

« **رَأَيْتُ** » . « **كۆردۈم** » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

م : زەيدنىڭ ئۆرە تۇرغانلىقىنى كۆردۈم.

وَقَدْ يَكُونُ بِمَعْنَى **اَبْصَرْتُ** فَلاَ تَنْصِبُ اِلاَّ اِسْمًا وَاحِدًا

بەزىدە ئۇ « **اَبْصَرْتُ** » **(كۆردۈم)** مەنىسى بىلەن كېلىدۇ. بۇ چاغدا ئۇ بىرلا ئىسىمنى زەۋەر قىلىدۇ.

ꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤꕤ

س: « زَعَمْتُ » **نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « **زَعَمْتُ** » ؟

ج : 7 ـ « **زَعَمْتُ** » :

وَزَعَمْتُ وَهُوَ وَاحِدٌ مِنْهَا يَكُونُ تَارَةً بِمَعْنَى عَلِمْتُ وَتَارَةً بِمَعْنَى ظَنَنْتُ يُعْلَمُ بِالْقَرِيْنَةِ ←

نحو: زَعَمْتُ زَيْدًا اِنْسَانًا وَزَعَمْتُ زَيْدًا كَرِيْمًا.

« زَعَمْتُ » يۇقۇرقى 7 قەلب پېئىلدىن بىرى بەزىدە گۇمان پېئىلى « ظَنَنْتُ »(گۇمان قىلدىم) مەنىسىدە، يەنە بەزىدە ئىشىنىش پېئىلى « عَلِمْتُ » (بىلدىم) مەنىسىدە كېلىدۇ. قايسى مەنىدە كېلىشى شۇ جۈملە مەزمۇنىنىڭ زۆرۈرىيىتى بىلەن بولىدۇ. م : زەيدنى ئادەم دەپ بىلدىم. زەيدنى سېخىي دەپ قاراپتىمەن.

قىياسدىكى 7 ئامىل (اَلْقِيَاسِيَّةُ سَبْعَةُ عَوَامِلَ) :

1 ـ اَلفِعْلُ : 1) فِعْلٌ لاَزِمٌ (ئۆتۈمسىز پېئىل) 2) فِعْلٌ مُتَعَدِّيٌ (ئۆتۈملۈك پېئىل)

2 ـ اَلْمَصْدَرُ (ھەركەت نام)

3 ـ اِسْمُ الْفَاعِلِ (ھەركەت ئىگىسى)

4 ـ اِسْمُ الْمَفْعُوْلِ (ھەركەت ئوبىكتى)

5 ـ اَلصِّفَةُ الْمَشَبَّهَةُ (ئوخشاتما سۈپەت)

6 ـ اَلْمُضَافُ (قوشۇلما ئىسىم)

7 ـ اَلْاِسْمُ التَّامُّ (تولۇق ئىسىم)

****

س: « اَلْفِعْلُ » نەچچە قىسمغا بۆلىنىدۇ ؟ ئۇلار قايسىلار ؟

كَمْ أَقْسَامُ الْفِعْلِ ؟ مَا هِيَ ؟

ج : پېئىل ئىككى قىسمغا بۆلىنىدۇ: ئۆتۈمسىز پېئىل ۋە ئۆتۈملۈك پېئىل .

اَلْفِعْلُ عَلَى ضَرْبَيْنِ : **لاَزِمٌ وَ مُتَعَدٍّ.**

****

س: « **ئۆتۈمسىز پېئىل» نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « لاَزِمٌ » ؟

ج : 1 ـ فَاللاَّزِمُ يَرْفَعُ اِسْمًا وَاحِدًا عَلَى اَنَّهُ فَاعِلُهُ ← **نحو:** شَرُفَ زَيْدٌ .

ئۆتۈمسىز پېئىل ـ ئۆزىگە ئىگە (فاعل) بولۇپ كەلگەن ئىسمنى پىچ قىلىدۇ.

م : زەيد ئۇلۇغ بولدى.

****

س: « **ئۆتۈملۈك پېئىل» نىڭ جۈملىدە قانداق رولى بار ؟**

مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ « مُتَعَدٍّ » ؟

ج : 2 ـ **وَالْمُتَعَدِّى** عَلَى ثَلاَثَةِ اَقْسَامٍ : **1)** مُتْعَدٍّ اِلَى مَفْعُولٍ وَاحِدٍ ←

نحو: ضَرَبْتُ زَيْدًا.

ئۆتۈملۈك پېئىل ـ 3 قىسىم : بىر تولدۇرغۇچى (**مفعول**) غا ئىگە.

م : زەيدنى ئۇردۇم.

2) **وَمُتْعَدٍّ اِلَى مَفْعُولَيْنِ ثَانِيْهِمَا** عَيْنُ الْاَوَّلِ ← **نحو:** حَسِبْتُ زَيْدًا عَالِمًا .

اَوْ غَيْرِالْاَوَّلِ ← **نحو:** اَعْطَيْتُ زَيْدًا دِرْهَمًا .

ئىككى تولدۇرغۇچى (**مفعول**) نىڭ ئىككىنچىسى بىرىنچى تولدۇرغۇچىنىڭ سۈپىتىدۇر.

م : زەيدنى ئالىم دەپ گۇمان قىلدىم.

بەزىدە ئىككىنچى تولدۇرغۇچى بىرىنچىسىدىن باشقىسى بولۇپمۇ كېلىدۇ.

م : زەيدكە پۇلنى بەردىم.

3) وَمُتَعَدٍّ اِلَى ثَلَثَةِ مَفَاعِيْلَ ← نحو: عَلِمْتُ عَمْرًا زَيْدًا فَاضِلاً.

ئۈچ تولدۇرغۇچى (**مفعول**) غىمۇ ئىگە بولۇپ كېلەلەيدۇ.

م : ئەمرىنىڭ پەزىلەتلىكىنى زەيدكە بىلدۈردۈم.

ﮜﮛﮜﮛﮜﮛﮜﮛﮜﮛﮜﮛﮜﮛﮜﮛﮜﮛﮜﮛﮜﮛ

س: ھەركەتنام دېگەن نېمە ؟ ئۇنىڭ جۈملىدىكى رولى نېمە؟

مَا الْمَصْدَرُ ؟ مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ هِيَ ؟

ج : 2 ـ وَالْمَصْدَرُ – وَهُوَ الْاِسْمُ الَّذِى اُشْتُقَّ مِنْهُ الْفِعْلَ.

1) وَهُوَ يَعْمَلُ عَمَلَ فِعْلِهِ اِذَا كَانَ مُنَوَّنًا ← **نحو**: عَجِبْتُ مِنْ ضَرْبٍ زَيْدٌ عَمْرًا.

ھەركەتنام ــ ئۆزىدىن پېئىللار تۈرلىنىپ چىقىدىغان ئىسىمدۇر.

ئەگەر ئۇ **تەنۋىنلىك** بولسا ئۆز پېئىلىنىڭ رولىنى ئۆتەيدۇ.

م : زەيدنىڭ ئەمرنى ئۇرغانلىقىدىن ئەجەبلەندىم.

****

2) اَوْ مُضَافًا اِلَىالْفَاعِلِ وَيُتْرَكُ الْمَفْعُولُ مَنْصُوبًا ← نحو: عَجِبْتُ مِنْ دَقِّ الْقَصَّارِ الثَّوْبَ.

بەزىدە ھەركەتنام ھەركەت ئىگىسىگە قوشۇلۇپمۇ كېلىدۇ. بۇ چاغدا ھەركەت ئوبىكتى يەنىلا زەۋەرلىك كەلسە، ئۇ ئۆز پېئىلىنىڭ رولىنى ئۆتەپ كېلىدۇ.

م : رەخت توقۇغۇچىنىڭ كىيمنى ئۇرىشىدىن ئەجەبلەندىم.

****

3) وَقَدْ يُضَافُ اِلَىالْمَفْعُولِ وَيُتْرَكُ الْفَاعِلُ مَرْفُوعًا ←

نحو: عَجِبْتُ مِنْ ضَرْبِ اللِّصِّ الْجَلاَّدُ.

بەزىدە ھەركەتنام ھەركەت ئوبىكتىغا قوشۇلۇپ، ھەركەت ئىگىسى پىچ ھالەتتە كەلسە، ئۇ ئۆز پېئىلىنىڭ رولىنى ئۆتەپ كېلىدۇ.

م : جاللادنىڭ ئوغرىنى ئۇرۇشىدىن ئەجەبلەندىم.

ﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠﮟﮠ

س: ئىش ـ ھەركەت ئىگىسى دېگەن نېمە ؟ ئۇنىڭ جۈملىدىكى رولى نېمە؟

مَا الْاِسْمُ الْفَاعِلُ ؟ مَا وَزِفَتُهُ فِالْجُمْلَةِ هِيَ ؟

ج : 3 ـ وَاسْمُ الْفَاعِلِ – هُوَ كُلُّ اسْمٍ اُشْتُقَّ مِنْ فِعْلٍ لِذَاتِ مَنْ قَامَ بِهِ الْفِعْلُ.

ئىش ـ ھەركەت ئىگىسى ــ پېئىلدىن تۈرلىنىپ چىققان، ئىش ـ ھەركەتنى ۋۇجۇدقا چىقارغۇچى ئىسىمدۇر.

1 ـ وَهُوَ يَعْمَلُ عَمَلَ فِعْلِهِ اِذَا كَانَ بِمَعْنَى الْحَالِ اَوالْاِسْتِقْبَالِ بِشَرْطِ الْاِعْتِمَادِ عَلَى الْمَوْصُوفِ ← **نحو**: مَرَرْتُ بِرَجُلٍ رَاكِبٍ فَرَسَهُ .

ئەگەر **ھەركەت ئىگىسى** . ھازىرقى زامان ياكى كەلگۈسى زامان مەنىسىدە بولسا، **سۈپەتلەنگۈچىگە** يۆلىنىشنى شەرت قىلغان ھالدا ئۆز پېئىلىنىڭ ھەركىتىنى ۋۇجۇتقا چىقىرىدۇ. **م :** ئېتىغا مىنىۋالغان بىر ئادەمنىڭ يېنىدىن ئۆتتۈم.

****

2 ـ اَوِ الْمُبْتَدَءِ ← **نحو**: زَيْدٌ ضَارِبٌ عَمْرًا وَزَيْدٌ قَائِمٌ غَلاَمُهُ.

ھەركەت ئىگىسى . **مۇبتەداغا** يۆلىنىشنى شەرت قىلىدۇ.

م : زەيد ئەمرىنى ئۇرغۇچىدۇر. زەيدنىڭ خىزمەتچىسى ئۆرە تۇرغۇچىدۇر.

****

3 ـ اَوْ ذِى الْحَالِ ← **نحو**: رَأَيْتُ زَيْدًا رَاكِبًا فَرَسَهُ.

هەركەت ئىگىسى ـ **هالەت ئىگىسىگە** يۆلىنىشنى شەرت قىلىدۇ.

م : زەيدنى ئېتىغا مىنگەن هالەتتە كۆردۈم.

****

4 ـ اَوِ الْاِسْتِفْهَامِ ← **نحو**: اَ قَائِمٌ اَخُوكَ.

هەركەت ئىگىسى ـ **سۇئالغا** يۆلىنىشنى شەرت قىلىدۇ. **م :** قېرىندىشىڭ تۇردىمۇ ؟

****

وَاَمَّا اِذَا كَانَ بِمَعْنَى الْمَاضِى فَلاَ يَعْمَلُ عَمَلَ فِعْلِهِ فَلاَ يُقَالُ زَيْدٌ ضَارِبٌ غَلاَمُهُ عَمْرًا اَمْسِ.

ئەمما هەركەت ئىگىسى ئۆتكەن زامان مەنىسىدە بولسا، ئۆز پېئىلىنىڭ ئەملى بىرەلمەيدۇ. **م :** زەيد خىزمەتچىسى ئەمرنى تۈنۈگۈن ئاخشام ئۇرماقچى.

س: هەركەت ئوبىكتى دېگەن نېمە ؟ ئۇنىڭ جۈملىدىكى رولى نېمە؟

مَا الْاِسْمُ الْمَفْعُولُ ؟ مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ هِيَ ؟

ج : 4 ـ وَاسْمُ الْمَفْعُولِ – وَهُوَ كُلُّ اِسْمٍ اُشْتُقَّ مِنْ فِعْلٍ لِذَاتِ مَنْ وَقَعَ عَلَيْهِ الْفِعْلُ. وَهُوَ كَاِسْمِ الْفَاعِلِ فِى اشْتِرَاطِ اَحَدِ الزَّمَانَيْنِ وَالْاِعْتِمَادِ ←

نحو: **1 ـ** مَرَرْتُ بِرَجُلٍ مَضْرُوبٍ غُلاَمُهُ الْآنَ اَوْغَدًا.

2 ـ زَيْدٌ مُكْرَمٌ اَصْحَابُهُ الْآنَ اَوْ غَدًا. **3 ـ** رَأَيْتُ زَيْدًا مَضْرُوبًا غُلاَمُهُ الْآنَ اَوْغَدًا.

4 ـ اَ مَضْرُوبٌ غُلاَمُكَ الْآنَ اَوْغَدًا ؟ **4 ـ** وَمَا مَضْرُوبٌ غُلاَمُكَ الْآنَ اَوْغَدًا ؟

ھەركەت ئۆبىكتى ـــ پېئىلدىن تۈرلىنىپ چىققان، ئىش ـ ھەركەتنى قوبۇل قىلغۇچى ئىسىمدۇر.

ئۇ كەلگۈسى زامان ۋە ھازىرقى زامانىنىڭ بىرىنى شەرت قىلىشتا ھەم يۆلىنىشنى شەرت قىلىشتا ھەركەت ئىگىسىگە ئوخشاش.

م : ھازىر ياكى ئەتە چاكىرى ئۇرۇلىدىغان كىشىنىڭ يېنىدىن ئۆتتۈم.

م : زەيدنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ھازىر ياكى ئەتە ھۆرمەتلىنىدۇ.

م : چاكىرى ھازىر ياكى ئەتە ئۇرۇلىدىغان زەيدنى كۆردۈم.

م : چاكىرىڭ ھازىر ياكى ئەتە ئۇرۇلماقچىمۇ ؟

****

وَاَمَّا اِذَا اُرِيْدَ بِهِ الْمَاضِى فَلاَ يَعْمَلُ عَمَلَ فِعْلِهِ فَلاَيُقَالُ زَيْدٌ مُكْرَمٌ اَصْحَابُهُ اَمْسِ.

وَاِنَّمَا اُشْتُرِطَ الْاِعْتِمَادُ عَلَى اَحَدِ الْاُمُورِ الْمَذْكُورَةِ فِعَمَلِ اسْمِ الْفَاعِلِ وَاسْمِ الْمَفْعُولِ لِاَنَّهُمَا ضَعِيْفَ الْعَمَلِ فَلا بُدَّ مِنَ الْاِعْتِمَادِ لِيَقْوَى كُلُّ مِنْهُمَا قُوَّةً فَيَعْمَلُ عَمَلَ فِعْلِهِ.

ئەمما **ھەركەت ئۆبىكتى** ئۆتكەن زامان مەنىسىدە كەلتۈرۈلسە، ئۇ ئۆز پېئىلىنىڭ ئەمىلىنى بېجىرەلمەيدۇ. **م :** زەيدنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى تۈنۈگۈن ھۆرمەتلىنىدۇ.

ھەركەت ئىگىسى ۋە ھەركەت ئۆبىكتى ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرۇشتا يۇقۇرقى 4 نەرسە (سۈپەتلەنگۈچى، مۇپتىدا، ھالەت، سوئال) نىڭ بىرگە يۆلىنىشنى شەرت قىلىدۇ. ئۇ ئىككىسى ھەركەت ۋە ئەمەلدە ئاجىز بولغانلىقى ئۈچۈن يۇقارقى 4 نەرسىنىڭ بىرىگە يۆلىنىش ئارقىلىق ئۆزىنى كۈچەيتكەندىلا ئاندىن ئۆز پېئىللىرىنىڭ ئەمەللىرىنى قىلالايدۇ.

س: ئوخشاتما سۈپەت دېگەن نېمە ؟ ئۇنىڭ جۈملىدىكى رولى نېمە؟

مَا الصِّفَةُ الْمُشَبِّهَةُ ؟ مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ هِيَ ؟

ج : 5 ـ وَالصِّفَةُ الْمُشَبِّهَةُ – وَهِىَ كُلُّ اِسْمٍ اُشْتُقَّ مِنْ فِعْلٍ لَازِمٍ لِذَاتِ مَنْ قَامَ بِهِ الْفِعْلُ. عَلَى مَعْنَى الثُّبُوتِ وَالدَّوَامِ وَيَعْمَلُ عَمَلَ فِعْلِهِ مُطْلَقًا.

نحو: زَيْدٌ كَرِيْمٌ اَبَائُهُ. كَمَا تَقُولُ زَيْدٌ يُكْرَمُ اَبَائُهُ. **نحو**: زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهُهُ.

ئوخشاتما سۈپەت ــ ئۆتۈمسىز پېئىلدىن تۈرلىنىپ چىققان، ئىش ـ ھەركەتنى ۋۇجۇدقا چىقارغۇچى ئىسىمدۇر.

ئۇ **ئورۇنلىشىش** ۋە **داۋاملىشىش** مەنىسىدە كېلىپ، پۈتۈنلەي ئۆزىنىڭ پېئىلىنىڭ ئەمىلىنى قىلىدۇ.

م : زەيدنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرى سېخىيدۇر. (زەيد ئۆز ئاتا ـ بوۋىلىرىنى ھۆرمەتلەيدۇ).

م : زەيدنىڭ يۈزى چىرايلىق.

****

س: نېمە ئۈچۈن ئوخشاتما سۈپەت ھەركەت ئىگىسىگە ئوخشىتىلغان ؟

لِمَا الصِّفَةُ الْمُشَبِّهَةُ شُبِّهَتْ بِاِسْمِ الْفَاعِلِ ؟

ج : شُبِّهَتْ بِاِسْمِ الْفَاعِلِ مِنْ حَيْثُ اَنَّهَا تُثَنَّى وَتُجْمَعُ وَتُذَكَّرُ وَتُؤَنَّثُ وَصِيْغَتُهَا مُخَالِفَةٌ لِصِيْغَةِ اِسْمِ الْفَاعِلِ.

ئوخشاتما سۈپەتنىڭ ھەركەت ئىگىسىگە ئوخشاپ قېلىشىدىكى سەۋەب شۇكى، ئۇمۇ ھەركەت ئىگىسىگە ئوخشاش جۈپ سانغا، كۆپلۈك سانغا ۋە ئەرلىك جىنسىي تۈر ۋە ئاياللىق جىنسىي تۈرگە ئايرىلىدۇ. لېكىن، ئۇنىڭ مورفولوگىيەلىك شەكلى ھەركەت ئىگىسىنىڭ شەكلىگە ئوخشىمايدۇ.

س: قوشۇلما ئىسىم دېگەن نېمە ؟ ئۇنىڭ جۈملىدىكى رولى نېمە؟

مَا الْمُضَافُ ؟ مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ هِيَ ؟

ج : 6 ـ وَالْمُضَافُ – وَهُوَ كُلُّ اِسْمٍ اُضِيْفَ اِلَى اِسْمٍ اَخَرَ فَالْاَوَّلُ يَجُرُّ الثَّانِى وَيُسَمَّى الْاَوَّلُ مُضَافًا وَالثَّانِى مُضَافًا اِلَيْهِ وَالْاِضَافَةُ.

قوشۇلما ئىسىم ــ ھەر قانداق ئىسىمغا قوشۇلۇپ كەلگەن ئىسىمدۇر. بۇلارنىڭ بىرىنچىسى ئىككىنچىسىنى **زىر** قىلىدۇ. بىرىنچىسى **قوشۇلغۇچى**، ئىككىنچىسى ئۇنىڭغا قوشۇلغۇچى (ياكى **قوشۇلغۇچىسى**) دېيىلىدۇ. بۇلارنىڭ بىرىكمىسى **سۆز بىرىكمىسى** دېيىلىدۇ.

****

ئۇنىڭ جۈملىدىكى رولى :

1 ـ اِمَّا بِمَعْنَى **اللاَّمِ** ← **نحو:** غُلامُ زَيْدٍ.

زىر قىلغۇچى ئامىل « **ل** » مەنىسىدە كېلىدۇ. **م :** زەيدنىڭ چاكىرى.

****

2 ـ اَوْ بِمَعْنَى مِنْ ← **نحو:** خَاتَمُ فِضَّةٍ .

« مِنْ » مەنىسى بىلەنمۇ كېلىدۇ. **م :** كۈمۈش ئۈزۈك (كۈمۈشدىن بولغان ئۈزۈك).

****

3 ـ اَوْبِمَعْنَى فِى ← **نحو:** ضَرْبُ الْيَوْمِ .

ياكى « فِى » مەنىسى بىلەنمۇ كېلىدۇ. **م :** بۈگۈنكى زەربە (بۈگۈن ئىچىدىكى زەربە).

س: تولۇق ئىسىم دېگەن نېمە ؟ ئۇنىڭ جۈملىدىكى رولى نېمە؟

مَا الْاِسْمُ التَّامُّ ؟ مَا وَزِفَتُهُ فِىالْجُمْلَةِ هِيَ ؟

ج : 7ـ وَالْاِسْمُ التَّامُّ – وَهُوَ كُلُّ اِسْمٍ مُسْتَغْنٍ عَنِ الْاِضَافَةِ.

وَهَذَا الْاِسْمُ تَنْصِبُ الْمُمَيَّزَ. وَتَمَامِيَّتُهُ بِاَحَدٍ مِنْ اَرْبَعَةِ اَشْيَاءٍ .

تولۇق ئىسىم ــ بىركىپ كېلىشدىن بىهاجەت تۇرىدىغان ئىسىمدۇر.

بۇ ئىسىم ئېنىقلىغۇچىنى زەۋەر قىلىدۇ. ئۇ تۆۋەندىكى 4 ئەھۋالنىڭ خالىغان بىرىدە تولۇقلىنىدۇ.

1) **اَلتَّنْوِيْنُ** ← **نحو**: عِنْدِى رَاقُودٌ خَلاًّ .

قوش ھەركەت ← **م** : مەندە بىر ئىدىش ئاچچىقسۇ بار.

****

2) **وَنُونُ التَّثْنِيَةِ** ← **نحو**: عِنْدِى مَنَوَانِ ثَمْنًا وَقَفِيْزَانِ بُرًّا .

ئىككىلىكنىڭ نونى ← **م** : مەندە ئىككى كىلوگىرام ياغ ۋە ئىككى قاپ بۇغداي بار.

****

3) **وَنُونُ الْجَمْعِ** ← **نحو**: عِنْدِى عِشْرُونَ دِرْهَمًا.

كۆپلۈكنىڭ نونى ← **م** : مەندە يىگىرمە دىرھەم بار.

****

4) **وَالْاِضَافَةُ** ← **نحو**: عِنْدِى مِلْأُ الْاِنَاءِ عَسْلاً .

بىرىكمە سۆز ← **م** : مەندە لىق بىر قاچا ھەسەل بار.

****

اَوْ يُسَمَّى الْمَنْصُوبُ **تَمْيِزًا** وَهُوَ مَايَرْفَعُ الْاِبْهَامَ عَنْ مُفْرَدٍ وَعَنْ جُمْلَةٍ.

نحو: طَابَ زَيْدٌ نَفْسًا.

يۇقىرىدا زەۋەر ئوقۇلغىنى **ئېنىقلىغۇچى** دېيىلىدۇ. چۈنكى، ئۇ يەككە سۆز ياكى جۈملىدىن گۇمانىنى يوقۇتىدىغان ئىسىمدۇر. م : زەيدنىڭ نەفسى (نېمە؟) پاكلاندى.

ꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥꕥ

❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀✿❀

س: كۆڭۈلدىكى ئىككى ئامىل قايسى؟ ئۇلارنىڭ جۈملىدىكى رولى نېمە؟

كَاَىّ الْعَامِلاَنِ فِى الْمَعْنَوِيَّةِ ؟ مَا وَزِفَتَانِ فِالْجُمْلَةِ هُمَا ؟

ج : وَالْمَعْنَوِيَّةُ ← مِنْهَا عَدَدَانِ اَلْعَامِلُ :

1 ـ **فِالْمُبْتَدَءِ وَالْخَبَرِ** اَىْ **عَامِلُ الرَّفْعِ** وَهُوَ تَجَرُّدُهُمَا عَنِ الْعَوَامِلِ اللَّفْظِيَّةِ لِلْاِسْنَادِ ←

نحو: اَلْعِلْمُ حَسَنٌ وَالْجَهْلُ قَبِيْحٌ .

كۆڭۈلدە ئىشلىتىلىدىغان ئىككى ئامىل :

مۇپتىدا ۋە خەۋەردىكى پىچ قىلغۇچى ئامىل. ئۇ مۇپتىدا ۋە خەۋەرنى لەپزىي ئامىللارنىڭ تەسىرىدىن خالىي قىلىدۇ.

م : بىلىم ياخشىدۇر ۋە بىلىمسىزلىك ياماندۇر.

****

2 ـ وَالْعَامِلُ **فِى الْفِعْلِ الْمُضَارِعِ** اَىْ **عَامِلُ الرَّفْعِ** وَهُوَ وُقُوعُهُ مَوْقَعَ الْاِسْمِ.

نحو: زَيْدٌ يَضْرِبُ فِى مَوْقَعِ زَيْدٌ ضَارِبٌ .

كەلگۈسى زامان پېئىلىنى پىچ قىلىدىغان ئامىلدۇر. يەنى ئۇ ئامىل كەلگۈسى زامان پېئىلىنىڭ ئىسمىنىڭ ئورنىدا كېلىدۇ. م : « زەيد ئۇرۇدۇ » دېگەن مىسالنىڭ «زەيد ئۇرماقچى» دېگەن مىسالنىڭ ئورنىدا كەلگىنىدەك .

****

فَهَذِهِ مِائَةُ عَامِلٍ لاَيَسْتَغْنَى الصَّغِيْرُ وَالْكَبِيْرُ عَنْ مَعْرِفَتِهَا وَاِسْتِعْمَالِهَا عَلَى حَسْبِ مَا بَيَّنَّاهُ تَمَّتْ .

مانا بۇ يۈز ئامىلدۇر. (ئەرەب تىلىنى) ئۈگەنگۈچى ھەم ئۈگەتكۈچىلەرنىڭ، بىز يۇقۇردا بايان قىلغان قائىدە بويىچە بۇ يۈز ئامىلنى تونۇش ۋە ئىشلىتىشدىن بىھاجەت بولىشى مۇمكىن ئەمەس.

ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸ஐ௸

يۇقۇردا بىز چۈشىنىپ ئۆتكەن يۈز ئامىلنىڭ بىر قىسمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بەزى ھەرپلەر بولۇپ، ئۇلار « حُرُوْفُ الْمَعَانِى » دېيىلىدۇ. بۇ ھەرپلەرمۇ خۇددى، يۈز ئامىلغا ئوخشاش سۆز بىرىكمىسى ۋە جۈملە تۈزۈشتە ھەم ئۇلارنى ئىشلىتىشتە كام بولسا بولمايدۇ. شۇڭا ئۇلارنى پايدىلىنىشلار ئۈچۈن، گرافىكلاشتۇرۇپ كىرگۈزىپ قويدۇم.

****

حُرُوْفٌ

1 ـ حُرُوْفُ الْهِجَا(ئېلىپبە 28 ھەرپ)　　**2 ـ حُرُوْفُ الْمَعَانِى(ھەرپلەرنىڭ مەنىسى17)**

****

ئەرەب تىلىدا ھەرپ يۇقۇرقىدەك ئىككى چوڭ بۆلەككە بۆلىنىدۇ. 1 ـ بۆلىكىنى بىز 1 ـ قىسىم كىتاۋىمىزدا ئېلىپبە ئۈگىنىش باسقۇچىدا تەپسىلي تونۇشۇپ ئۆتكەن. 2 ـ بۆلىكىنىڭ قىسقىچە مەزمۇنىنى تۆۋەندىكى گىرافىكتىكى تەرتىپ بويىچە ئەسكە ئېلىۋېلىڭ ھەمدە ئۇنىڭ مىساللىرىنى ھەرقايسى ئەرەب تىلى ئوقۇشلۇق ماتىرياللىرىدىن تېپىپ چىقىڭ.

حُرُوْفُ الْمَعَانِى سَبْعَةُ عَشَرَ نَوعًا (ھەرپلەرنىڭ مەنىسى17 خىل) :

نوع	معانى	عدد	حروف
1 ـ	حُرُوْفُ الْجَرِّ (زىر قىلغۇچى ھەرپلەر)	17:	بَاءُ تَاءُ كَافُ لاَمُ وَاوُ مُنْذُ مُذْ خَلاَ رُبَّ حَشَا مِنْ عَدَا فِى عَنْ اِلَى حَتَّى عَلَى
2 ـ	حُرُوْفُ الْعَطْفِ (باغلىغۇچى ")	10:	وَ فَ اَوْ اَمْ ثُمَّ حَتَّى اِمَّا لَكِنْ بَلْ لا
3 ـ	حُرُوْفُ الزِّيَادَةِ(مەنىنى كۈچەيتكۈچى ")	7 :	اِنْ اَنْ ما لا مِنْ بَاءُ لاَمُ
4 ـ	حُرُوْفُ الْمُشَبَّهَةُ بِالفِعْلِ (پېئىلغا ئوخشىغۇچى ")	6 :	اِنَّ اَنَّ كَاَنَّ لَكِنَّ لَيْتَ لَعَلَّ
5 ـ	حُرُوْفُ الْإِيْجَابِ (جاۋاب بولغۇچى ")	6 :	نَعَمْ بَلَى اَجَلْ جَيْرِ اِنَّ اِيْ
6 ـ	حُرُوْفُ النِّدَاءِ (چاقىرىق قىلغۇچى ")	5 :	يَا هَيَا وَيَا اَيْ اَ
7 ـ	حُرُوْفُ التَّحْضِيْضِ (ئالدىراتقۇچى ")	4 :	هَلاَّ اَلاَّ لَوْلاَ لَوْمَا

8 ـ	حُرُوْفُ التَّنْبِيْهِ (ئاگاھلاندۇرغۇچى ")	3 :	اَلاَ اَمَا هَا
9 ـ	حُرُوْفُ الشَّرْطِ (شەرت قويغۇچى ")	3 :	اِنْ لَوْ اَمَّا
10 ـ	حُرُوْفُ الْمَصْدَرِ (ھەرىكەت نامىغا ئۆزگەرتكۈچى")	3 :	ما اَنْ اَنَّ
11 ـ	حَرْفَانِ التَّفْسِيْرِ (ئىزاھلىغۇچى ")	2 :	اَيْ اَنْ
12 ـ	حَرْفَانِ الْاِسْتِفْهَامِ (سوئال قويغۇچى ")	2 :	هَلْ اَ
13 ـ	حَرْفُ الرَّدْعِ (رەت قىلغۇچى ")	1 :	كَلاَّ
14 ـ	حَرْفُ التَّوَقُّعِ (بەزى چاغنى بىلدۈرگۈچى ")	1 :	قَدْ
15 ـ	نُونَاالتَّأْكِيْدِ (تەكىتلىگۈچى ")	1 :	نَّ
16 ـ	تَاءُ التَّأْنِيْثِ السَّاكِنَةِ (ساكىنلىق ئاياللىق ت)	1 :	تْ
17 ـ	اَلتَّنْوِيْنُ (قوش ھەركەت بەلگىسى)	3 :	ً ٍ ٌ

ئەسكەرتىش:

14 ـ مەزمۇندىكى « قَدْ » ئۆتكەن زامان پېئىلى بىلەن كەلسە، «حَرْفُ التَّحْقِيْقِ » دېيىلىپ، «جەزمەن» مەنىسىدە كېلىدۇ.

كەلگۈسى زامان پېئىلىغا قوشۇلۇپ كەلسە، « حَرْفُ التَّوَقُّعِ » دېيىلىپ، «بەزىدە» مەنىسىدە كېلىدۇ.